हेटौंडा उपमहानगरपालिका
६ नं. वडा कार्यालय
चौघडा, हेटौंडा
बागमती प्रदेश, नेपाल

बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा घोषणा चरणको स्थिति पत्र

Status Paper-2081

वडाको फोटो

प्रकाशकः

हेटौंडा उपमहानगरपालिका
६ नं. वडाको कार्यालय

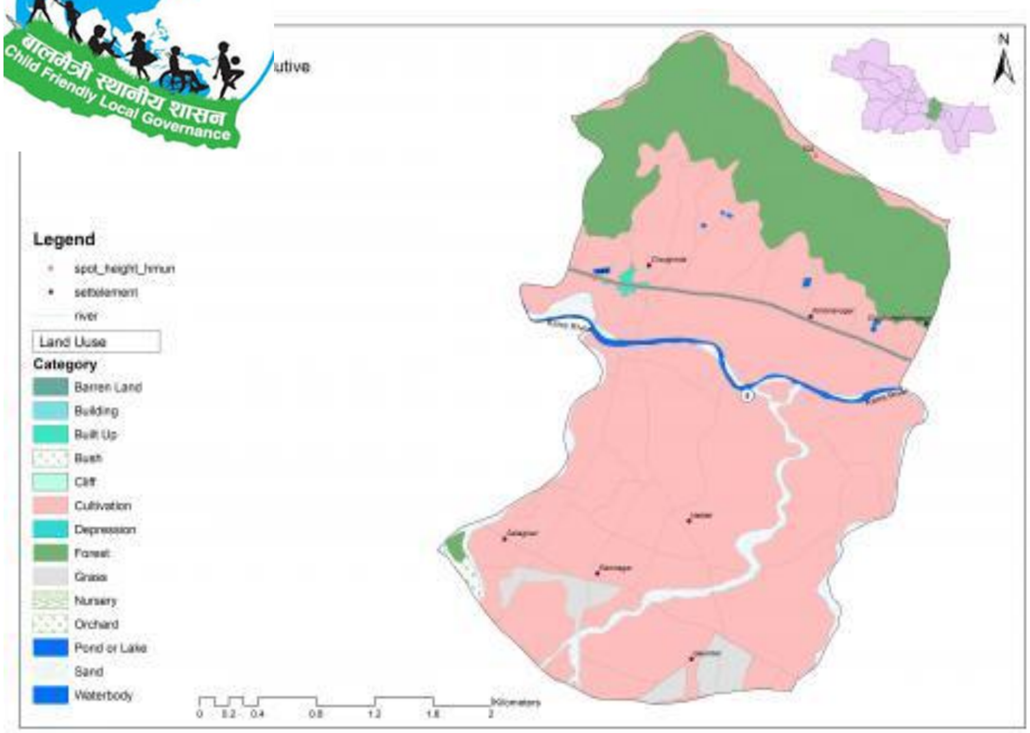

हेटौंडा उपमहानगरपालिका ६ नं. वडाको नक्सा

पुस्तकको नामः
बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा घोषणा चरणको स्थिति पत्र २०८१, हेटौंडा उपमहानगरपालिका ६ न. वडा कार्यालय
प्रकाशकः
हेटौंडा उपमहानगरपालिका ६ न. वडा कार्यालय
सम्पादन सल्लाहकार
विष्णु बहादुर दाहालः६ वडा अध्यक्ष
मुना विश्वकर्माः ६ वडा सदस्य
विजय पौडेलः ६ वडा सदस्य
लेखनाथ ढकालः ६ वडा सदस्य
लेखन तथा सम्पादन
महिला बालबालिका तथा समावेशीकरण महाशाखा, हेटौंडा उपमहानगरपालिका
लेखन सहयोग
सरिता सापकोटाः ६ नं. वडा सदस्य एवं वडा बालमैत्री सम्पर्क व्यक्ति
अमोद मैनाली : वडा सचिव

तयारी मितिः २०८१, साउन १८ गते
प्रकाशन मितिः

हेटौंडा उपमहानगरपालिका

६ नं. वडा कार्यालय

चौघडा, मकवानपुर

बागमती प्रदेश, नेपाल

पत्र सङ्ख्या:

चलानी नं.: मितिः २०८१/०४/१६

मेरो भनाई

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ र संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयद्धारा बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन निर्देशिका, २०७८ तथा घोषणा कार्यविधि, २०७९ जारी भए पश्चात् यस ६ नं. वडाले मिति २०७९ मंसिर १६ गते बालमैत्री स्थानीय शासन नीतिगत रुपले अवलम्बन गरी यो अवधारणाको कार्यान्वयन गर्दै गैर विभेदीकरण, बालबालिकाको सर्वोत्तम हित, सर्वाङ्गीण विकास र अर्थपूर्ण सहभागिताको सिद्धान्तमा आधारित भई बालबचाउ, बालसंरक्षण, बालविकास र अर्थपूर्ण बालसहभागिता जस्ता बालअधिकारका सवाललाई स्थानीय तहको नीति, योजना संरचना, कार्य प्रक्रिया र व्यवहारमा संस्थागत गर्ने शासकीय पद्धति हो भन्ने मूल मर्म अनुसरण गरेका छौं। बालबालिकाको लागि संरक्षण, कर्तव्यपरायण, स्वतन्त्रता, समानता र न्याय सहितको सम्मानित जीवन बाँच्न आवश्यक आधारभूत अधिकारको सुनिश्चित भएको अवस्थालाई बालबालिकाले बालअधिकार पाएको अवस्था भन्न सकिन्छ। यिनै कुराहरुलाई ध्यानमा राखी बालबालिकाको अधिकारको संरक्षण र प्रवर्धन गर्दै बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणा दिगोपनाका लागि कार्यान्वयन निर्देशिकामा उल्लेख भएका ५१ वटा सूचकमा टेकेर यस वडा कार्यालयले लगानी गर्दै आएको छ। सूचकको अन्तिम अवस्था मापन गर्दा ५१ वटा सूचकहरु मध्ये ४८ वटा सूचकमा १०० प्रतिशत, १ वटा सूचकमा ९९ प्रतिशत, १ वटा सुचकमा ९० प्रतिशत र १ वटा सूचकमा ८५ प्रतिशत प्राप्त गरी घोषणाको लागि आवश्यक न्युनतम प्रतिशत प्राप्त भएको छ। निर्देशिकामा उल्लेखित ५ वटा चरणका २८ वटा तहगत खुडकिला र ५१ वटा सूचकहरु पूरा गर्ने वडालाई बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा मान्य हुने व्यवस्था अनुरुप बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा घोषणाका लागि अवस्था के कस्तो छ सोको अन्तिम सूचक मापन गरी स्थिति पत्र २०८१ को तर्जुमा र सार्वजनिकीकरण तथा प्रकाशन गरिएको छ ।

यस प्रकाशनले ६ नं. वडा भित्र रहेका अवस्थाको बारेमा आवश्यक सूचना तथा तथ्याङ्क उपलब्ध गराई आगामी दिनमा वडामा बालमैत्री स्थानीय शासनको निरन्तर दिगोपनाको लागि अपनाउनु पर्ने नीति तथा कार्यक्रमको तर्जुमा गर्न सबै सरकारी तथा गैरसरकारी निकायलाई सहयोग पुग्नेछ भन्ने हामीले बिश्वास लिएका छौ । साथै प्रकाशनमा भएका कमी कमजोरी औंल्याईदिनु हुन र आगामी अद्यावधिक प्रकाशनका लागि सुझाव र सहयोग गरिदिनु हुन समेत सम्पुर्ण पाठकहरुमा अनुरोध गर्दछु ।

यस पुस्तकको लेखन, सम्पादन तथा प्रकाशनमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नु हुने र सूचना संकलन अद्यावधिक तथा सम्पादनमा सहयोग गर्नु हुने वडाका सेवा प्रदायक निकायहरु, बालमैत्री सम्पर्क ब्यक्ति, वडा सचिव,सबै जनप्रतिनिधिहरु नगर तथा वडाका कर्मचारी साथीहरुलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु। प्रकाशनमा सूचना दिने स्वास्थ्य चौकी, वडा बालअधिकार समिति, नगरस्तरीय समितिहरु, वडा स्तरीय बालसमूह संजाल, विद्यालयहरु लगायत सम्पूर्ण प्रति कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

....

विष्णु बहादुर दाहाल

वडा अध्यक्ष एवं अध्यक्ष, बालमैत्री स्थानीय शासन वडा समिति

वडाको परिचयः

नेपालको संविधान २०७२ अनुसारको नयाँ संरचना अनुरुप मकवानपुर जिल्लाका एक मात्र उपमहानगरपालिका बागमती प्रदेशको राजधानीको रुपमा रहेको छ। यस उपमहानगरपालिकामा जम्मा १९ वटा वडाहरु छन्।१९ वडाहरु मध्ये यस वडा नम्बर ६ को क्षेत्रफल ८.५४ वर्ग कि.मी. रहेको छ। यस वडाको पूर्वी सिमानामा वडा नं. १६ र १७, पश्चिममा वडा नं.७, उत्तरतर्फ मकवानपुरगढी र दक्षिणमा वडा नं. १५ अवस्थित छ । यस वडाको करिव बीच भागबाट पूर्व पश्चिम भएर कर्रा खोला बगेको छ । घरधुरी तथ्याङ्क संकलन सर्वेक्षण २०७९ अनुसार यस वडामा कुल जनसंख्या ७७१६ रहेको छ जसमा महिला ३८११ र पुरुषको संख्या ३९०५ रहेको । १८ वर्ष मुनिका बालबालिकाको कुल जनसंख्या २१०० रहेको छ जसमा ११३४ बालक र ९६६ बालिका रहेका छन्।

ऐतिहासिक पृष्ठभूमि तथा विशेषताः

यस हेटौंडा उपमहानगरपालिकाको वडा नं. ६ को मुख्य बस्तिहरुमा चौघडा चुच्चेखोला हात्तिलेट सल्लाघारी रामनगर र गौरीटार हुन ।यस वडा भएर राष्ट्रिय राजमार्ग कान्ती लोकपथ काठमाण्डौ सम्म गएको छ ।यस अधिकंश भागहरु ग्रामिण प्रकृतिका छन् ।यस वडा भित्र बंशगोपाल मन्दिर, गौरीटार रंगशाला जस्ता स्थानहरु रहेका छन् ।यस वडा खुवाको लागि प्रख्यात रहेको छ ।यस वडाको करिब मध्ये भाग भएर कान्ती राजपथ र कर्रा खोला गएको छ ।

प्रमुख व्यवसाय र रोजगारीको अवस्थाः

यस वडामा सबैभन्दा धेरै परिवारहरु ३५% सेवा-नोकरीको क्षेत्रमा आवद्ध रहेका छन् भने २३% व्यापार-व्यवसायको क्षेत्रमा संलग्न छन्। कृषि र पशुपालन गर्नेहरु ७ प्रतिशत र ज्याला मजदुरी गर्नेहरु १६ प्रतिशत छन्। यस वडाबाट वैदेशिक रोजगारमा गएका व्यक्तिहरुको संख्या ७१० रहेको छ र ती मध्ये २५.२ प्रतिशत महिला छन्।उनीहरु बाट प्राप्त विप्रेषण बाट १४ प्रतिशत परिवारको जिविकोपार्जन धानिरहेको छ।

बालबालिकाको परिभाषा तथा बालमैत्री स्थानीय शासनको आवश्यकताः

विशेष किसिमको संरक्षण र स्याहार आवश्यक पर्ने साथै शारीरिक, मानसिक तथा संवेगात्मक र सामाजिक रुपमा पूर्ण नभई सकेको उमेर नै बालबालिकाको समूहमा पर्दछन् । बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ एवं बालअधिकार महासन्धीमा उल्लेख भएअनुसार नेपालको कानुन अनुसार जन्मेदेखि १८ वर्षसम्म उमेर समुहलाई बालबालिका भनिएको छ ।

राज्यको शासकीय पद्धती र सेवा प्रवाहका सम्बन्धमा बालबालिकाका सवालहरु प्रत्याभूत गराउन तथा बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्धन गर्न सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रवाट विभिन्न कार्यक्रम संचालन भएका थिए र भैरहेका छन । यस्ता कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिदै बालअधिकारको संरक्षण गर्दै बालबालिकाको क्षेत्रमा लगानी सुनिश्चित गर्न बालमैत्री स्थानीय शासनको आवश्यकता छ । कानूनमा उल्लेख भए अनुसार बालबालिकाको हक अधिकार बालबालिकालाई दिलाउनका लागि, भविश्यमा सक्षम मानवीय स्रोत तथा सामाजिक र राजनीतिक क्षेत्रमा सफल नेतृत्वकर्ता तयार गर्नको लागि, शिक्षा, स्वास्थ्य लगायतको क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखी लगानी गरी भविश्यमा राष्ट्रको आर्थिक विकासमा योगदान पुर्‍याउनको लागि र सहि

समयमा उचित तरिकाले बालालिकाको वृघ विकास सहित बालबालिकाको मष्तिश्कमा सकारात्मक प्रभाव पार्नको लागि सबै घरपरिवार, समुदाय, विद्यालय र समग्र स्थानीय तह तथा वडामा बालमैत्री स्थानीय शासन आवश्यक छ ।

बालमैत्री स्थानीय शासनको आवश्यकताः

- जनप्रतिनिधिहरुको काम कर्तव्य कार्यान्वयनमा टेवा पुऱ्याउन,
- सेवाप्रदायकको कार्य दक्षता बढाउन,
- सुदृढ , सक्षम,जवाफदेही स्थानीय शासन बनाउन,
- बालबालिकाको आधारभूत अधिकारको संरक्षण र उनीहरुको विकासका लागि अनुकूल र बालमैत्री वातावरणको सिर्जना गर्न,
- बालबालिकाको विरुद्ध सबै प्रकारको शोषण, दुर्व्यवहार जोखिम र भेदभावको अन्त्य र बालबालिकाहरुको जीवनस्तरमा सुधार गर्न,
- बालबालिकाले आफ्नाका लागि आफै योजना बनाउने परिपाटी स्थापित गर्न ,
- बालबालिकाहरुमा आत्मबल र विश्वासको विकास भई वयस्क प्रति सम्मानको भावना जागृत गर्न ,
- बालबालिकाहरु आफ्नो अधिकार प्राप्त गरी कर्तव्यप्रति पनि जिममेवारी बोध गर्न ,
- बाल सञ्जालहरुको विकास, बाल सहभागिताको विकास गर्न,
- बालबालिकाको उज्ज्ववल भविष्य निर्माण गर्न,
- परिवार र स्थानीय तहहरुमा बालबालिका प्रति संवेदनशील भई लगानी गर्ने बानीको विकास गर्न ,
- बालबालिकाका इच्छा, चाहाना, सवाल र समस्याप्रति सरोकारवालालाई जिम्मेवार बनाउन,
- बालबालिकालाई सुरक्षित रुपमा भविष्य निर्माण गर्ने वातावरण बनाउन,
- निर्णय प्रक्रियामा बालबालिकाको अर्थपूर्ण सहभागिता गराई उनीहरुको आवाज सुनुवाई गर्न,
- बाल सरोकारका विषयमा बालबालिकाले नेतृत्व लिने अवसर निर्माण गर्न,
- आफ्ना सरोकारका विषयमा बालबालिकाले बोल्न पाउनु र उनीहरुले बोलेका कुराहरु निर्णयकर्तालाई बुझाउन सक्ने अवसरको सृजना गर्नु,
- बालबालिकालाई हेला, श्रमशोषण, दुर्व्यवहार, बेचबिखन जस्ता जोखिमहरुबाट संरक्षण गर्न,
- देशका लागि सक्षम नागरिक तयार गर्दै समाजको अग्रगामी विकास गर्न ।

३.बालबालिका सम्बन्धी विद्यमान ऐन कानूनहरुः

बालअधिकार सुनिश्चित हुने गरी सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरुबाट प्रवाह गरिने सेवा, निर्माण गरिने पूर्वाधार र संरचनालाई बालबालिकाको हित र आवश्यकता अनुकूल हुने गरी तयार गर्न र सरकारी संरचनालाई जवाफदेहीपूर्ण बनाउन देहाय बमोजिमको कानूनी र नीतिगत व्यवस्था गरिएको छ :

क) नेपालको संविधान

नेपालको संविधानको मौलिक हक अन्तर्गत समानताको हक, बालबालिकाको हक र सामाजिक सुरक्षाको हकमा बालबालिका सम्बन्धी देहाय बमोजिमको प्रावधान रहेको छ ।

❖ **समानताको हक (धारा १८) :**

राज्यले नागरिकहरुका बिच कुनै भेदभाव नगर्ने तर सामाजिक वा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएका बालबालिका लगायतका नागरिकको संरक्षण, सशक्तिकरण वा विकासका लागि कानून बमोजिम विशेष व्यवस्था गर्न सकिने प्रावधान समानताको हकमा रहेको छ ।

❖ **बालबालिकाको हक (धारा ३९को उपधारा १० वटा) मा देहाय बमोजिमका प्रावधान रहेका छन्:**

१. प्रत्येक बालबालिकालाई आफ्नो पहिचान सहित नामकरण र जन्मदर्ताको हक हुनेछ,
२. प्रत्येक बालबालिकालाई परिवार तथा राज्यबाट शिक्षा, स्वास्थ्य,पालन पोषण, उचित स्याहार, खेलकूद, मनोरञ्जन तथा सर्वाङ्गिण व्यक्तित्व विकासको हक हुनेछ,
३. प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बाल विकास तथा बाल सहभागिताको हक हुनेछ,
४. कुनै पनि बालबालिकालाई कलकारखाना, खानी वा यस्तै अन्य जोखिमपूर्ण काममा लगाउन पाइने छैन,
५. कुनै पनि बालबालिकालाई बाल विवाह, गैरकानूनी ओसारपसार र अपहरण गर्न वा बन्धक राख्न पाइने छैन,
६. कुनै पनि बालबालिकालाई सेना, प्रहरी वा सशस्त्र समूहमा भर्ना वा प्रयोग गर्न वा सांस्कृतिक वा धार्मिक प्रचलनका नाममा कुनै पनि माध्यम वा प्रकारले दुर्व्यवहार, उपेक्षा वा शारीरिक, मानसिक, यौनजन्य वा अन्य कुनै प्रकारको शोषण गर्न वा अनुचित प्रयोग गर्न पाइने छैन,
७. कुनै पनि बालबालिकालाई घर, विद्यालय वा अन्य जुनसुकै स्थान र अवस्थामा शारीरिक, मानसिक वा अन्य कुनै किसिमको यातना दिन पाइनेछैन,
८. प्रत्येक बालबालिकालाई बाल अनुकूल न्यायको हक हुनेछ,
९. असहाय, अनाथ, अपांगता भएका, द्वन्द्व पीडित, विस्थापित एवं जोखिममा रहेका बालबालिकालाई राज्यबाट विशेष संरक्षण र सुविधा पाउने हक हुनेछ ,
१०. उपधारा (४), (५), (६) र (७) विपरीतका कार्य कानून बमोजिम दण्डनीय हुनेछन् र त्यस्तो कार्यबाट पीडित बालबालिकालाई पीडक बाट कानून बमोजिम क्षतिपूर्ति पाउने हक हुनेछ ।

❖ **सामाजिक सुरक्षाको हक (धारा ४३):**

बालबालिकालाई कानून बमोजिम सामाजिक सुरक्षाको हक हुने प्रावधान रहेको छ ।

❖ **राज्यका नीतिहरु (धारा ५१) :**

श्रम र रोजगार सम्बन्धी नीति (झ)(३) मा बादश्रम लगायत श्रम शोषणका सबै रुपको अन्त्य गर्ने नीति रहेको छ । सामाजिक न्याय र समावेशीकरण सम्बन्धी नीति (ञ) ४ मा बालबच्चाको पालन पोषण,

परिवारको हेरचाह जस्ता काम र योगदानलाई आर्थिक रुपमा मूल्यांकन गर्ने नीति रहेको छ । साथै (ज) ५ मा बालबालिकाको सवोत्तम हितलाई प्राथमिक रुपमा ध्यान दिने नीति रहेको छ ।

(ख) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ :

बालबालिकाको हक सम्बन्धी संवैधानिक व्यवस्था अनुसार स्थानीय तहलाई जिम्मेवार बनाउन स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा विभिन्न प्रावधानहरु रहेका छन् । यस ऐनले बालअधिकार प्रबर्धन गर्न ऐनको दफा ११(ज) बमोजिम प्रारम्भिक बाल शिक्षा तथा विद्यालय शिक्षा र अनौपचारिक शिक्षा सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजनाको निर्माण, कार्यान्वयन र नियमन गर्ने जिम्मेवारी सम्बन्धित गाउँ/नगरपालिकाको रहेको छ।शैक्षिक पूर्वाधार निर्माण र मर्मत सम्भार, आधारभूत तहको परीक्षा व्यवस्थापन, स्थानीय पुस्तकालय र वाचनालयको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन, माध्यमिक तहसम्मको शैक्षिक कार्यक्रमको समन्वय र नियमन गर्ने कार्य समेत गाउँ/नगरपालिकाको कार्यक्षेत्र भित्र पर्दछ। यसैगरी सोही दफाको खण्ड (झ) बमोजिम आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाई सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजनाको निर्माण, कार्यान्वयन र नियमन, आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको सञ्चालन र प्रवर्धन, स्वस्थ खानेपानी तथा खाद्य पदार्थको गुणस्तर र वायु तथा ध्वनिको प्रदुषण नियन्त्रण, सरसफाई सचेतनाको अभिवृद्धि र स्वास्थ्यजन्य फोहरमैलाको व्यवस्थापन समेत स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रमा रहेको छ।

ऐनको दफा १२ उपदफा २ खण्ड (१) को ग ले बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धन गरी बालमैत्री वडा घोषणा गर्ने जिम्मेवारी गाउँ\नगरपालिकाको वडालाई दिएको छ । बालउद्यानको व्यवस्था, प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र सञ्चालन र व्यवस्थापन, पुस्तकालय, वाचनालय, सामुदायिक सिकाई केन्द्र व्यवस्थापन, बालक्लब तथा बालसञ्जालको सञ्चालन र व्यवस्थापन, वडाततहको स्वास्थ्य केन्द्र तथा उपकेन्द्रको व्यवस्थापन, बालबालिकाहरुलाई बि.सि.जि., पोलियो, भिटामिन ए को व्यवस्था, पोषण कार्यक्रमको सञ्चालन, अन्तर विद्यालय तथा बालक्लब मार्फत खेलकुद कार्यक्रमको सञ्चालन, प्रचलित कानून बमोजिम घटना दर्ता सम्बन्धी जनचेतना कार्यहरु समेत वडाको जिम्मेवारीमा रहेका छन् । यस्तै महिला विरुद्धको हिंसा, छुवाछुत, दहेज तथा दाइजो, हलिया प्रथा, छाउपडी, कमलरी प्रथा, बालश्रम, मानव बेचविखन, निरक्षरता जस्ता सामाजिक कुरीति र अन्धविश्वासको अन्त्य गर्ने, गराउने , सडक बालाबलिकाको उद्धार र पूर्नस्थापना गर्ने गराउने, प्राङ्गारिक कृषि, सुरक्षित मातृत्व, विद्यार्थी भर्ना, पूर्ण खोप, खुला दिसामुक्त क्षेत्र, वातावरणमैत्री तथा बालमैत्री शासन जस्ता प्रवर्धनात्मक कार्यहरु गर्न, गराउने जिम्मेवारी समेत वडाको हुने प्रावधान रहेको छ ।

गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा स्थानीयस्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत, विषय क्षेत्रगत, मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन विकास योजना बनाउँदा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा र प्रकृयासंग अनुकूल हुनेगरी गर्नुपर्ने र सबै प्रक्रियामा बालबालिका लगायतका अन्तरसम्वन्धित विषयलाई समावेश गर्नुपर्ने व्यवस्था समेत यस ऐनले गरेको छ ।

(ग) बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५

प्रत्येक बालक जन्मेपछि निजको बाबु भए बाबुले, बाबु नभए आमाले र आमा पनि नभए परिवारका अन्य सदस्यले आफ्नो धर्म, संस्कृति र चलन अनुसार बालकको नाम राखिदिनु पर्ने र बालकको बाबु, आमा वा परिवारको कुनै सदस्य जीवित नरहेकोमा वा पत्ता नलागेकोमा बालकलाई पाल्ने व्यक्ति वा संस्थाले

बालकको नाम राखिदिनु पर्ने व्यवस्था बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ ले गरेको छ । यसैगरी यस ऐनमा बाबु, आमाले आफ्नो परिवारको आर्थिक अवस्था अनुसार प्रत्येक बालकको पालन पोषण गर्नुका अतिरिक्त निजको शिक्षा, स्वास्थ्योपचार, खेलकुद तथा मनोरञ्जनका सुविधाहरुको व्यवस्था गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ । उक्त ऐनले बालबालिकाको बाँच्न पाउने अधिकार, नाम, राष्ट्रियता र पहिचानको अधिकार, भेदभाव विरुद्धको अधिकार, बाबु आमासंग बस्ने र भेटघाट गर्ने अधिकार, संरक्षणको अधिकार, पोषण तथा स्वास्थ्यको आधिकार, खेलकुद, मनोरञ्जन तथा सांस्कृतिक अधिकार र शिक्षाको अधिकारलाई बालबालिकाको अधिकारको रुपमा सुनिश्चित गरेको छ । त्यसैगरी बालबालिकासंग सम्बन्धित विषय हेर्न बाल अदालतको गठन गर्ने व्यवस्था रहेको छ । बालअधिकारलाई सुनिश्चित गर्न सहयोग पुर्याउन केन्द्रिय बाल न्याय समिति र जिल्ला बाल न्याय समितिको व्यवस्था समेत रहेको छ । प्रदेश तथा स्थानीय तहमा बाल अधिकारको विषयलाई संस्थागत गर्न राष्ट्रिय बाल अधिकार परिषद, प्रदेश तथा स्थानीय तहको बाल अधिकार समितिको व्यवस्था समेत रहेको छ ।

(घ) मुलुकी देवानी संहिता ऐन, २०७४

प्रत्येक व्यक्तिले अन्य व्यक्तिको व्यक्तित्वलाई स्वीकार गर्नुपर्ने, कानूनको दृष्टिमा सबै नागरिक समान हुने, समान कानूनको प्रयोगमा भेदभाव गर्न नपाइने, कुनै पनि व्यक्तिको वैयक्तिक स्वतन्त्रता अपहरण गर्न नपाइने, प्रत्येक व्यक्ति जन्मनासाथ व्यक्तिको रुपमा मान्यता पाउने, प्रत्येक व्यक्तिले जन्मनासाथ नाम र थरको अधिकार हुने, आमा बाबुबाट मातृत्व र पितृत्वको निर्धारण हुने, कृतिम गर्भदानबाट जन्मिएको शिशुको पितृत्व बाबुको हुने, दम्पत्तीले छोराछोरीको जन्मदर्ता गर्नुपर्ने, प्रत्येक नाबालकको आमाबाबुले हेरचाह र स्याहार संभार गर्नुपर्ने, सम्बन्धी विच्छेद भएका दम्पत्तीले छोराछोरको अधिकार कायमै रहने, नाबालकलाई श्रमिकको रुपमा काममा लगाउन नहुने, अशक्त छोराछोरीलाई विशेष हेरचाह गर्नुपर्ने, नाबालकको संरक्षक नभएर माथवर हुने, बालबालिकाको सर्वोत्तम हित हुने गरी धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री राख्नुपर्ने व्यवस्था ऐनमा रहेको छ ।

(ङ) बालश्रम (निषेध र नियमित) ऐन, २०५६

कसैले पनि बालकलाइ ललाई, फकाइ वा झुक्काएर वा कुनै पनि प्रलोभनमा वा डर, त्रास वा दवावमा पारी वा अन्य कुनै तरिकाले निजको इच्छा विरुद्ध श्रमिकको रुपमा काममा लगाउनु हुदैन भन्ने व्यहोरा ऐनको दफा ४ मा उल्लेख भएको छ । यसैगरी बालकलाइ काममा लगाउदा दिनमा ६ घण्टा र एक सप्ताहमा ३६ घण्टा भन्दा बढि अतिरिक्त पारिश्रमिक दिइ वा नदिइ काममा लगाउनु हुदैन भन्ने व्यहोरा दफा ९(२) मा रहेको छ । ऐनको दफा १० (१) ले प्रतिष्ठानले श्रमिकको रुपमा काम गर्ने बालकलाइ लिङ्ग, वर्ण, धर्म वा जातजातीको आधारमा कुनै भेदभाव नगरी समान कामको लागि समान पारिश्रमिक र सुविधा दिनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । ऐनको दफा ११ ले कुनै पनि प्रतिष्ठानमा व्यवस्थापकले त्यहाँ काम गर्ने बालकको स्वास्थ्य र सुरक्षा सम्बन्धी व्यवस्था गर्नुपर्ने प्रावधान राखेको छ ।

(च) बाल अधिकार सम्बन्धी महासन्धि (CRC)

बालआधिकार महासन्धी १९८९ (नेपालले १४ सेप्टेम्बर १९९० मा अनुमोदन गरेको) ले बालआधिकारको सम्मान, संरक्षण र संवर्धन गर्न गैरविभेदिकरण (धारा २), सर्वोत्तम हित (धारा ३), सर्वाङ्गिण विकास (धारा ६), सहभागिता (धारा १२) को सिद्धान्तलाइ अवलम्बन गरेको छ । ५४ वटा धारा रहेको यस महासन्धिमा धारा १ देखि ४० मा विभिन्न किसिमका बालअधिकारको व्यवस्था गरिएका छ । धारा ४२ मा राष्ट्रिय वा अन्तराष्ट्रिय व्यवस्था मध्ये उत्कृष्टलाई कार्यान्वयन गर्न पाउने स्वतन्त्रता दिइएको छ । धारा ४२ मा बालअधिकारको विषयमा राज्यले बालबालिका र अभिभावकलाई जानकारी गराउनुपर्ने व्यवस्था छ । धारा ४३ देखि ५४ सम्म बालअधिकारको कार्यान्वयन, अनुगमन, मुल्यांकन तथा प्रतिवेदनको व्यवस्था गरिएको छ।

(छ) पन्ध्रौं योजना (२०७६/७७–२०८०/०८१)

पन्ध्रौं योजना (२०७६/७७–२०८०/८१) मा बालअधिकार सुनिश्चित भएको बालमैत्री समाजको सोचमा आधारित रही बालबालिका तथा किशोर किशोरीलाई सबै प्रकारको हिंसा, दुर्व्यवहार र शोषणबाट मुक्त गराउँदै उनीहरुको हक अधिकार संरक्षण तथा प्रवर्धन गरी राष्ट्र निर्माण गर्न सक्ने योग्य र सक्षम नागरिकको रुपमा विकास गर्ने लक्ष्य राखिएको छ । उक्त लक्ष्य प्राप्त गर्न बालबालिका तथा किशोर किशोरीको अधिकारको संरक्षण र प्रवर्धन गर्ने, बालबालिका तथा किशोर किशोरीमैत्री वातावरण सृजना गर्ने , बालबालिका तथा किशोर किशोरी विरुद्ध हुने शारीरिक मानसिक लगायत सबै प्रकारका हिंसा, विभेद, दुर्व्यवहार, शोषण र उपेक्षाको अन्त्य गर्ने उद्धेश्य राखिएको छ ।
बालस्वास्थ्यमा सुधार गरी बाल मृत्युदर घटाउने, बालबालिकाको मानसिक तथा शारीरिक विकासका लागि प्रारम्भिक बाल विकासमा पहुँच, बालबालिका तथा किशोर किशोरी विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसाको अन्त्य गरी उनीहरुको जीवनलाई सुरक्षित बनाउने, असहाय, अनाथ, अपाङ्गता भएका, अशक्त तथा बेवारिसे बालबालिका तथा किशोर किशोरलाई राज्यबाट संरक्षण र सम्वर्धन गर्ने, विभिन्न माध्यमबाट बालबालिकालाई सामाजिक जीवनमा सहभागी हुने वातावरण सृजना गर्ने, राज्यले सबै प्रकारको बालश्रमको अन्त्य गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्ने, बालबालिकाको पहुँचयुक्त पूर्वाधारको निर्माण गरी बालमैत्री वातावरण सृजना गर्ने र विद्यमान बालगृहको संस्थागत आवसीय संरक्षणलाई निरुत्साहित तथा निसंस्थाकरण गर्दै अन्तिम विकल्पको रुपमा मात्र संरक्षण गर्ने गरी अन्य बैकल्पिक हेरचाहलाई प्रवर्धन गर्ने रणनीति पन्ध्रौं योजनामा उल्लेख गरिएको छ ।

(ज) दिगो विकास लक्ष्यः

संयुक्त राष्ट्रसंघको पहलमा सन २०३० सम्म प्राप्त गर्ने गरी तयार गरिएको विश्वव्यापी लक्ष्यहरु नै दिगो विकासका लक्ष्यहरु हुन् । जसमा १७ वटा मूल लक्ष्य तथा १६९ परिमाणत्मक लक्ष्यहरु तोकिएका छन् । दिगो विकासका कूल १७ लक्ष्यहरु मध्ये १, २, ३, ४, ५, ६, ९, ११, १६ र १७ गरी १० वटा लक्ष्यहरु बालबालिका र महिला संग सम्बन्धित रहेका छन् । जसमध्ये लक्ष्य ४ः सबैका लागि समावेशी र गुणस्तीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने, लक्ष्य ५ः लैङ्गिक समानता हासिल गर्ने र किशोरीहरुको सशक्तीकरण गर्ने, लक्ष्य ६ः सबैका लागि खानेपानी तथा सरसफाइको उपलब्धता गर्ने, लक्ष्य ९ः बलियो पूर्वाधार निर्माण गर्ने

र दिगो औद्योगिकीकरणको प्रवर्धन गर्ने, लक्ष्य ११: नगरहरु र मानव वस्तीहरुलाई समावेशी, सुरक्षित र दिगो बनाउने, लक्ष्य १६: समावेशी समाजको प्रवर्धन गर्ने र सबैलाई न्यायमा पहुँच प्रदान गर्ने, र लक्ष्य १७: कार्यान्वयन प्रक्रिया मजबुत बनाउने र साझेदारीलाई पूनर्जीवन दिने लक्ष्यहरु बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकासको लागि आवश्यक पर्ने सेवा सुविधा उपलब्ध गराउने, पूर्वाधार विकास गर्ने, निर्मित पूर्वाधार दिगो बनाउने र सरकारी, गैरसरकारी तथा निजी क्षेत्र र विकास साझेदारको संलग्नतामा लक्ष्य पूरा गर्ने विषय रहेका छन् ।

सन २०३० सम्ममा न्यायपूर्ण तथा समृद्ध मुलुक बनाउने परिकल्पना साथ नेपालको दिगो विकास लक्ष्यहरु तयार भई स्वीकृत भइसकेको छ । राज्यको पुर्नसंरचना पश्चात आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, प्राथमिक स्वास्थ्य उपचार, पिउने पानीको आपूर्ति र सरसफाई, कृषि, आधारभूत पूर्वाधारहरु, सामाजिक सुरक्षा र विपद् व्यवस्थापनका विषयहरु स्थानीय तहको क्षेत्राधिकारका विषय बनेका छन् । जुन विषयहरु दिगो विकास लक्ष्यसंग प्रत्यक्ष सम्बन्धित रहेका छन् ।

<u>अन्य प्रयासहरु:</u>

बालअधिकारका क्षेत्रमा राष्ट्रिय, क्षेत्रीय र अन्तर्राष्ट्रिय भएका प्रयासहरु मध्ये नेपालले अवलम्बन गरेका केही प्रमुख प्रयासहरु देहाय बमोजिम छन् :

१. महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन सम्बन्धी महासन्धि (Convention of the Elevation of all Forms of Discrimination against Women-CEDAW), १९७९ को अनुमोदन,
२. सशस्त्र द्वन्द्वमा बालबालिकाको प्रयोग, बालबालिकाको बेचविखन, बा वेश्यावृत्ति र अश्लिल चित्रण विरुद्ध बाल अधिकार सम्बन्धी महासन्धिको इच्छाधीन आलेख २००० को पक्ष राष्ट्र,
३. दक्षिण एशियामा बाल कल्याण प्रवर्धनको लागि क्षेत्रीय व्यवस्था सम्बन्धी सार्क महासन्धि २००२ को पक्ष राष्ट्र,
४. वेश्यावृत्तिको लागि महिला तथा बालबालिकाको जीउ मास्ने बेच्ने काम रोकथाम गर्ने र सो विरुद्ध संघर्ष गर्ने सम्बन्धमा व्यवस्था भएको सार्क महासन्धि २००२ को पक्ष राष्ट्र,
५. बाल न्याय (कार्यविधि) नियमावली, २०६३ तर्जुमा,
६. अन्तरदेशीय धर्मपुत्र धर्मपुत्री सम्बन्धी हेग महासन्धिमा हस्ताक्षर ,
७. शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या, श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा, महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय लगायतका विषयगत मन्त्रालयले बालबालिकाका सवालहरुलाई क्षेत्रगत योजना र कार्यक्रममा समावेश गर्दै आएको,
८. सरकारी तथा गैरसरकारी निकायसंगको समन्वयमा स्थानीय तहले बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको।

४. हेटौडा उपमहानगरपालिकाले बालबालिका सम्बन्धी गरेका नीतिगत व्यवस्थाहरुः

१. बालअधिकार संरक्षण नीति, २०७९

२. बालसमूह, बाल समूह सञ्जाल गठन तथा सहजीकरण निर्देशिका, २०७६

३. बालकोष स्थापना र सञ्चालन कार्यविधि, २०७९

४. बालमैत्री स्थानीय शासन सहजकर्ता नियुक्ति सम्बन्धी कार्यविधि, २०७७

५. प्रारम्भिक बालशिक्षा केन्द्र एवमं शिशु विकास केन्द्र व्यवस्थापन कार्यविधि, २०८०

६. विद्यालय बस सञ्चालन निर्देशिका, २०८०

७ बाल कोष स्थापना र सञ्चालन कार्यविधि, २०७९

८. बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७७

बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा र वडा घोषणाको अवस्थाः

बालमैत्री स्थानीय शासन बालअधिकार सम्बन्धी समग्र पक्ष (बालबचाउ, बाल संरक्षण, बालविकास र बाल सहभागिता)को प्रवर्धन गरी नेपालको संविधान बमोजिम स्थानीय तहमा सुशासन अभिवृद्धि गर्न ल्याइएको अवधारणा हो। नेपालको संविधानमा भएको बालअधिकार सम्बन्धी व्यवस्था, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५, बालमैत्री स्थानयी शासन कार्यान्वयन निर्देशिका २०७८, बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणा कार्यविधि २०७९, बालअधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि (CRC), १९८९, नेपालको पन्ध्रौ आवधिक योजना (२०७६/७७–२०८०/०८१) लगायत अन्य कानून, नीति तथा कार्यक्रमहरुले समेत बालअधिकारको समग्र पक्षलाई सम्वोधन गरेको छ। स्थानीय सरकारको रुपमा रहेका नगरपालिका र गाउँपालिका जनताको नजिकमा रहेर सेवा प्रवाह गर्ने निकायको रुपमा स्थापित भैसकेका छन्। यस सन्दर्भमा बालअधिकारको विषयलाई स्थानीय तहको शासन प्रक्रिया, समग्र कार्य पद्धति र प्रणालीमा अन्तरभूत गर्दै निरन्तर कार्यान्वयनमा लैजान उपयुक्त देखिन्छ ।

बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन निर्देशिका २०७८ मा उल्लेखित भए अनुसार बालमैत्री स्थानीय शासन भन्नाले गैरविभेदीकरण, बालबालिकाको सर्वोत्तम हित, सर्वाङ्गिण विकास र अर्थपूर्ण सहभागिताको सिद्धान्तमा आधारित भई बालबचाउ, बाल संरक्षण, बालविकास र अर्थपूर्ण बालसहभागिता जस्ता बालअधिकारका सवाललाई स्थानीय तहको नीति, योजना, संरचना र कार्यप्रक्रियामा संस्थागत गर्ने शासकीय पद्धतिलाई सम्झनुपर्दछ ।

कुनै पनि स्थानीय तहले बालबालिकाको आधारभूत अधिकार बालबचाउ, बाल संरक्षण, बालविकास र अर्थपूर्ण बालसहभागितालाई स्थानीय तहको नीति, संरचना र प्रणाली , कार्यप्रक्रिया र व्यवहारमा संस्थागत गर्ने गरी शासकीय पद्धतिको विकास गर्छ र बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन निर्देशिका र कार्यान्वयन कार्यविधिहरुमा उल्लेखित सूचक तथा मापदण्ड निरन्तर पूरा गर्नका लागि प्रतिवद्धताका साथ कार्य गर्दछ भने उक्त स्थानीय तह\वडा बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त भएको सम्झनुपर्दछ । निर्देशिका र कार्यविधिहरुमा तोके बमोजिमको बालमैत्री स्थानीय शासनको सूचकहरुमा निरन्तर नतिजा प्राप्त गर्ने स्थानीय तह वडालाई बालमैत्री स्थानीययुक्त तह\वडाको रुपमा लिन सकिन्छ ।

यी र यस्तै विषयहरुलाई आत्मसाथ गर्दै यस वडामा मिति २०७९ मंसिर १६ गते देखि बालमैत्री स्थानीय शासन अवलम्नका लागि विविध कार्यहरु सञ्चालन गर्रिदै घोषणाको चरणसम्म पुगिएको छ ।

बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणाको लागि सम्भावना, अवसर, चुनौती र समस्याहरुः

घोषणाका लागि सम्भावना र अबसरहरुः

- पुर्णखोप, खुल्ला दिसा मुक्त, पुर्ण साक्षर घोषणा भएको,
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणालाई मुख्य सवालको रुपमा लिइनु,
- बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन निर्देशिका २०७८, बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणा कार्यविधि २०७९ ले बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा, स्थानीय तह घोषणाका लागि स्पष्ट मार्गदर्शन प्रदान गर्नु ,
- बालमैत्री स्थानीय शासन वडा समिति, राजनीतिक दल, वडा बाल अधिकार समिति, बालसमूह तथा बालसंजाल लगायत संरचनाहरुको सक्रियता,
- स्वास्थ्य र शैक्षिक संस्था लगायतका विषयगत निकाय र अन्य सामाजिक संमूह संगठनहरु संग राम्रो समन्वय रहनु,
- बालमैत्री स्थानीय शासन प्रति समुदायको चासो र सक्रियता,
- बालमैत्री स्थानीय शासनका ५१ सूचक मध्ये सम्पूर्ण सूचकमा तोकिए बमोजिमको नतिजा प्राप्तिको अवस्था ,
- शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, महिला तथा बालबालिका, सामाजिक विकास, पञ्जिकरण, सहकारी ,सामुदायिक मेलमिलाप केन्द्र लगायत विषययगत सरोकारवालाहरुद्धारा विषयगत क्षेत्रमा नेतृत्व लिई सक्रिय रहनु,
- बालमैत्री सहजकर्ता परिचालन,
- समुदाय र विद्यालयमा गरी १९ ओटा बालसमूह र १ वटा वडास्तरीय बालसमूह संजाल गठन भई कृियाशील,
- यस वडाका स्थानीय वडाबासीद्धारा बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा घोषणा प्रकृियामा पूर्ण प्रतिबद्धता र सहयोग ,
- बालश्रमिक नरहेको र बाल विबाह नभएको वडा,
- आधारभुत देखी स्नाकोत्तर सम्म अध्यापन हुने शैक्षिक संस्था रहेको,
- सिविन बाल हेल्पलाईन र हिरण्य नेपाल बालगृह रहेको,
- विकास निर्माणको कार्यमा समुदायको सक्रिय सहभागिता,

चुनौती र समस्याहरुः

- उपलब्ध स्रोत साधनको तुलनामा समुदायको विकास प्रतिको माग अत्याधिक,
- स्थानीय दक्ष जनशक्तीको अभावले बाहिरको जनशक्ति प्रयोग,
- बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन निर्देशिका २०७८, बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणा कार्यविधि २०७९ मा तोकिएका सूचक बमोजिमको नतिजालाई प्रभावकारी रुपमा टिकाइराख्न,
- बालमैत्री स्थानीय शासनलाई सफल बनाउन विषयगत शाखा र अन्य सरोकारवालालाई निरन्तर विशेष जिम्मेवारी वोध गराईराख्न,
- बालबालिकाको स्वास्थ्य, शिक्षा, संरक्षण, सहभागिता जस्ता चौतर्फी पक्षको उच्चतम प्रवर्धन गर्न,
- हरेक वर्ग, समुदाय, लिंग, क्षेत्र जाति आदि सबै जनतामा बालमैत्री आचारसंहिताको सफल व्यवहारिक कार्यान्वयन गर्न,
- बजार र व्यवसायिक क्षेत्रमा बालश्रमिक नियमन र नियन्त्रण गर्न,
- शैक्षिक संस्थान वरपर र सार्वजनिक स्थान वरपर सुर्तिजन्य, धुम्रपान मद्यपान बिक्रि वितरण नियमन गर्न ।

हेटौडा उपमहानगरपालिकाको ६ नं. वडामा बालवस्तुगत विवरण अनुसार कुल जनसंख्या ७७१६ देखिएको छ। जसमध्ये महिला ३८११ र पूरुष ३९०५ जना छन् । १८ वर्ष सम्म उमेरका बालबालिका संख्या २१०० जना रहेका छन् । जसमध्ये बालक ११३४ र बालिका ९६६ जना छन् ।

(क) उमेर समुहको आधारमा जनसंख्याः

उमेर समुह	पुरुष	महिला	जम्मा
५ वर्ष मुनिका बालबालिका	३७१	३०१	६७२
६ देखि १० वर्ष सम्मका बालबालिका	३१०	२५२	५६२
११ देखि १८ वर्ष सम्मका बालबालिका	४५३	४१३	८६६
१९ देखि २५	४५६	५१७	९७३
२६ देखी ३०	४०१	४७०	८७१
३१ देखी ४०	७७६	७२२	१४९८
४१ देखी ५०	४६१	४१६	८७७
५१ देखी ६०	३१९	३३६	६५५
६१ देखी ७०	२२१	२१७	४३८
७१ देखी ८०	९८	१२०	२१८
८१ देखी ९०	३३	४०	७३
९१ देखी १००	६	५	११

१०० भन्दा माथी	०	२	२
जम्मा जनसङ्ख्या	३९०५	३८११	७७१६

स्रोत : घरधुरी सर्वेक्षण २०८०

बालमैत्री स्थानीय शासन अबलम्बनको सन्दर्भमा गरिएका प्रयास एवं क्षेत्रगत सूचकहरुको अवस्थाः

क) बाल वचाऊ

बाँच्न पाउने अधिकार : बाँच्न पाउनु बालबालिकाको जन्मसिद्ध अधिकार हो । गर्भमा रहेदेखि नै सुरक्षित हुनका लागि गर्भवती महिलाको विशेष स्याहार लगायत बालबालिकाको सुरक्षित रुपमा जन्म हुनुपर्दछ । जन्मे पछि पौष्टिक आहार र आवास, स्वस्थ वातावरण, सफा पानी, खोप, स्वास्थ्य स्याहार तथा प्राथमिक उपचार लगायतका आधारभूत कुराको व्यवस्था हुनुपर्दछ । बाँच्न पाउने अधिकार अन्तर्गतका मुख्य विषयहरु बुँदागत रुपमा उल्लेख गरिएको छः

- जन्मन पाउने, गर्भवती महिलाको विशेष स्याहार
- गाँस, बास र कपास
- पौष्टिक आहार र स्वास्थ्य स्याहार
- आमा बाबुको माया ममता
- स्वस्थ वातावरण र प्राथमिक उपचार

❖ **बाल बचाऊका सूचक प्राप्तिको लागि गरिएका कार्यहरुः**

बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा घोषणाको लागि बालबचाउ अन्तर्गत १४ ओटा सूचकहरु निरन्तर पूरा गर्नुपर्ने हुन्छ । बालबचाउका सूचकहरु पूरा गर्नको लागि वनश्खण्डी सहरी स्वास्थ्य केन्द्र र वडा कार्यालयद्धारा गरिएका कार्यहरु यस प्रकार छः

१. खुल्ला दिसा मुक्तक्षेत्र घोषणाको दिगोपना,
२. पूर्णखोप वडा घोषणा र घोषणाको सुनिश्चिता अध्यावधिक,
३. सुत्केरी आमा तथा बालबालिकाको लागि पोषण समाग्री वितरण , नियमित रुपमा तौल ,
४. हजार दिनका आमा र आमा समूहहरुलाई पूर्ण स्तनपान, सुरक्षित मातृत्व, पोषण, सरसफाई लगायतको विषयमा निरन्तर सचेतन र परामर्श,
५. राष्ट्रिय कार्यक्रम अन्तर्गत ५ वर्ष मूनिका बालबालिकालाई भिटामिन ए तथा जुकाको औषधि खुवाउनुको साथै नियमित वृद्धि अनुगमन गर्ने गरिएको,
६. खानेपानी व्यवस्थापन बोर्डद्धारा घरधूरी मा खानेपानी धारा वितरण भएको (आधारभूत तहको खानेपानी सुविधा सबै घरपरिवारमा उपलब्ध भएको),
७. विद्यालय, समुदाय तथा बालसमूहका सदस्यहरुलाई साबुन पानीले हात धुने परिपाटी, शुद्ध पिउने पानी र सरसफाई सम्बन्धी सचेतना दिएको ,
८. स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति म.स्वा.स्वयससेवीका र स्वास्थ्यकर्मी बिच बाल बचाउका सूचक प्राप्तिको लागि छलफल,
९. गर्भवती, सुत्केरी आमा महिला स्वास्थ्य स्वयमसेविका बिच अन्तरक्रिया,
१०. विद्यालयमा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा,

११. आयोडीनयुक्त नून प्रयोग वारे सचेतना जागर,
१२. जनप्रतिनिधिद्धारा सस्थागत सुत्केरी भएको आमालाई पोषण सामाग्री वितरण,
१३. समय समयमा स्वास्थ्य शिबिरको आयोजना,
१४. विद्यालयमा आनीबानी तथा मौसमी रोगव्याधीवारे सचेतना,
१५. समुदायमा डेङ्गु विरुद्धको औषधी र स्प्रे मेसिन वितरण।

❖ **बालबचाउका सूचकको हालको अवस्था (स्रोतः स्वास्थ्य संस्था र अन्तिम सूचक मापन) २०८१**

बालअधिकार र बालबालिकाको अवस्थाः

बाँच्न पाउने अधिकार : बाँच्न पाउनु बालबालिकाको जन्मसिद्ध अधिकार हो। गर्भमा रहेदेखि नै सुरक्षित हुनका लागि गर्भवती महिलाको विशेष स्याहार लगायत बालबालिकाको सुरक्षित रुपमा जन्म हुनुपर्दछ । जन्मे पछि पौष्टिक आहार र आवास, स्वस्थ वातावरण, सफा पानी, खोप, स्वास्थ्य स्याहार तथा प्राथमिक उपचार लगायतका आधारभूत कुराको व्यवस्था हुनुपर्दछ । बाँच्न पाउने अधिकार अन्तर्गतका मुख्य विषयहरु बुँदागत रुपमा उल्लेख गरिएको छः

- जन्मन पाउने, गर्भवती महिलाको विशेष स्याहार,
- गाँस, बास र कपास,
- पौष्टिक आहार र स्वास्थ्य स्याहार,
- आमा बाबुको माया ममता,
- स्वस्थ वातावरण र प्राथमिक उपचार।

❖ **बाल बचाऊका सूचक प्राप्तिको लागि गरिएका कार्यहरुः**

बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा घोषणाको लागि बालबचाउ अन्तर्गत १४ ओटा सूचकहरु निरन्तर पूरा गर्नुपर्ने हुन्छ । बालबचाउका सूचकहरु पूरा गर्नको लागि वनश्खण्डी सहरी स्वास्थ्य केन्द्र र वडा कार्यालयद्धारा गरिएका कार्यहरु यस प्रकार छः

१. खुल्ला दिसा मुक्तक्षेत्र घोषणाको दिगोपना,
२. पूर्णखोप वडा घोषणा र घोषणाको सुनिश्चिता अध्यावधिक,
३. सुत्केरी आमा तथा बालबालिकाको लागि पोषण समाग्री वितरण , नियमित रुपमा तौल,
४. हजार दिनका आमा र आमा समूहहरुलाई पूर्ण स्तनपान, सुरक्षित मातृत्व, पोषण, सरसफाई लगायतको विषयमा निरन्तर सचेतन र परामर्श,
५. राष्ट्रिय कार्यक्रम अन्तर्गत ५ वर्ष मूनिका बालबालिकालाई भिटामिन ए तथा जुकाको औषधि खुवाउनुको साथै नियमित वृद्धि अनुगमन गर्ने गरिएको,
६. खानेपानी व्यवस्थापन बोर्डद्धारा घरधूरी मा खानेपानी धारा वितरण भएको (आधारभूत तहको खानेपानी सुविधा सबै घरपरिवारमा उपलब्ध भएको),
७. विद्यालय, समुदाय तथा बालसमूहका सदस्यहरुलाई साबुन पानीले हात धुने परिपाटी, शुद्ध पिउने पानी र सरसफाई सम्बन्धी सचेतना दिएको,

८. स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति म.स्वा.स्वयससेवीका र स्वास्थ्यकर्मी बिच बाल बचाउका सूचक प्रासिको लागि छलफल,
९. गर्भवती, सुत्केरी आमा महिला स्वास्थ्य स्वयमसेविका बिच अन्तरक्रिया,
१०. विद्यालयमा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा,
११. आयोडीनयुक्त नून प्रयोग वारे सचेतना जागर,
१२. जनप्रतिनिधिद्धारा सस्थागत सुत्केरी भएको आमालाई पोषण सामाग्री वितरण,
१३. समय समयमा स्वास्थ्य शिबिरको आयोजना,
१४. विद्यालयमा आनीबानी तथा मौसमी रोगव्याधीवारे सचेतना,
१५. समुदायमा डेङ्गु विरुद्धको औषधी वितरण र निःशुल्क परिक्षण सेवा।

बाल बचाऊका सुचकको हालको अवस्था (स्रोतः स्वास्थ्य संस्था र अन्तिम सूचक मापन) २०८१

क्र. स.	सुचक	आधार वर्षको अवस्था (०७९/८०)	हालको अवस्था (२०८१/०४/१३ सम्म)	घोषणा को लागि आवश्यक प्रतिशत	सुचकको व्याख्या
१	गर्भवती महिलाहरुले कम्तिमा प्रसूति पूर्व ८ पटक र प्रसूति पश्चात आमा र नवजात शिशुको कम्तिमा ४ पटक स्वास्थ्य जाँच गराएको हुनुपर्ने		१००%	९५%	८० जना गर्भवती मध्ये समय पुगेका ८० जनाले जाँच गराएका छन्। ८५ जना सुत्केरी आमा सहित सबै नवजात शिशु सबैले जाँच गराएका छन्।
२	गर्भवती महिलाले टिटानस विरुद्धको २ वटा खोप लगाएका हुनेछन् ।		१००%	९५%	८० जना गर्भवती मध्ये समय पुगेका सबै जनाले टिडी विरुद्धको खोप लगाएका छन्।
३	गर्भवती तथा सुत्केरी आमाहरुले आईरन चक्की (जम्मा २२५ वटा) खाएका हुनेछन् ।		१००%	९५%	८५ जना सुत्केरी प्रत्येकले २२५ वटा आइरन चक्की खाएका छन् र ८० जना गर्भवतीले नियमित खादै छन्।
४	दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट सुत्केरी गराईएका हुनेछन् ।		१००%	८०%	८५ जना गर्भवती सबै स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी भएका छन्।
५	६ महिनासम्मको शिशुलाई आमाले अनिवार्य रुपमा पुर्ण स्तनपान गराएका हुनेछन् ।		८५%	८०%	१०८ जना शिशु मध्ये ९२ जना शिशुले पूर्ण स्तनपान पाएका छन् भने १६ जना शिशुले पाएका छैनन्।

६	छ महिना देखि पाँच वर्ष मुनिका सबै बालबालिकालाई वर्षको २ पटक भिटामिन ए क्याप्सुल खुवाईएको हुनेछ।		१००%	१००%	६ महिना देखि ५ वर्ष मूनिका ५७६ जना सबै बालबालिका ले वर्षको २ पटक भिटामिन ए क्याप्सुल खाएका छन्।
७	१५ देखी २३ महिना भित्रका प्रत्येक बालबालिकाले नेपाल सरकारले तोकेका सबै र पुर्ण खोप प्राप्त गरी पूर्ण खोपयुक्त घोषणा भएको हुनेछ।		१००%	१००%	१५ देखी २३ महिना भित्रका सबै ८८ जना बालबालिकाले नेपाल सरकारले तोकेका सबै र पूर्ण खोप प्राप्त गरी पूर्णखोपयुक्त वडा घोषणा भएको छ।
८	एच्आईभी संक्रमित आमाबाट जन्मिएका सबै बालबालिकाले ARV prophylaxis पाएका हुनेछन्।		१००%	१००%	एच्आईभी संक्रमित बालबालिका नभएको।
९	सबै घरपरिवारले आयोडिनयुक्त नुनको प्रयोग गरेका हुनेछन् ।		१००%	१००%	यस वडाका घरपरिवार सबैले आयोडिनयुक्त नुनको प्रयोग गरेका छन्।
१०	कमतौल, पुड्को र ख्याउटेपन हुने पाँचवर्ष मुनिका बालबालिकाहरुको संख्यामा कमी आएको हुनेछ ।		१००%	८०%	कमतौल, पुड्को र ख्याउटेपन हुने पाँचवर्ष मुनिका बालबालिकाहरु नभएको।
११	अति कडा कुपोषण भएका बालबालिकाको संख्या शुन्य भएको हुनेछ ।		१००%	१००%	अति कडा कुपोषण भएका बालबालिका नभएको।
१२	सबै घरधुरीमा आधारभुत तहको खानेपानीको सुविधा उपलब्ध भएको हुनेछ ।		१००%	१००%	सबै घरधुरीमा खानेपानीको सुबिधा रहेको छ।
१३	चर्पी गएपछि, बालबालिकाको दिसा धोएपछि र खाना खानु/खुवाउनु अघि साबुन पानीले हात धुने परिपाटीको विकास भएको हुनेछ ।		१००%	१००%	सबै घरपरिवारमा साबुन पानीले हात धुने परिपाटीको विकास भएको छ।

१४	प्रत्येक घरपरिवारले शौचालयको प्रयोग भएको तथा खुला दिसामुक्त घोषणा भएको हुनेछ ।		१००%	१००%	प्रत्येक घरपरिवारले शौचालयको प्रयोग गरेका छन र खुला दिसा मुक्त घोषणा भइसकेको छ।

क)बाल तथा मातृ स्वास्थ्यः

हेटौडा उपमहानगरपालिकामा ६ न. वडामा रहेका स्वास्थ्य संस्था सम्बन्धी विवरण यस प्रकार रहेका छन्:

क.स.	सामुदायिक स्वास्थ्य संस्था	संस्था
१	हेटौडा स्वास्थ्य चौकी	१
२	गाउँ घर क्लिनिक	१
३	औषधी पसल/मेडिकल	१ वटा (सिद्धस्थली अस्पताल-६)

हेटौडा स्वास्थ्य चौकी ४ जना कर्मचारीहरु रहेका छन् ।

ख) स्वास्थ्य संस्थामा औषधीको उपलब्धताः

नेपाल सरकारबाट प्राप्त ९८ किसिमका औषधीहरु वनश्खण्डी सहरी स्वास्थ्य केन्द्रमा उपलब्ध रहेको छ ।

सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रमः

हेटौडा उपमहानगरपालिकाको स्वास्थ्य सम्बन्धी विभिन्न नीतिहरुमध्ये सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउन विशेष कार्य गर्ने उल्लेख गरिएको छ । वडा नं. ६ मा रहेको हेटौडा स्वास्थ्य चौकीले गर्भवती तथा सुत्केरी आमाहरुलाई मातृशिशु स्वास्थ्य सम्बन्धी सचेतना सहित विविध कार्यक्रमहरु विगत देखि नै संचालन गर्दै आएको छ । साथै उपमहानगरपालिकामा संचालित सुनौलो हजार दिन तथा वहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रमबाट समेत १००० दिनका आमा र बच्चालाई लक्षित गरी पोषण सहयोग, विविध सचेतनामुलक कार्यक्रमहरु संचालन भएको छ । जसले गर्दा सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रमको प्रभावकारिता बढेको छ । स्वास्थ्य चौकीका अनुसार विगत ३ वर्षमा कुनै पनि नवजात शिशुको मृत्यु नभएको अवस्था छ ।

खोप लगाउने बालबालिका सम्बन्धी विवरण

हेटौडा उपमहानगरपालिका पूर्णखोपयुक्त नगरपालिका हो । वडा तथा नगरले प्रत्येक वर्ष पूर्ण खोपको सुनिश्चितता अध्यावधिक गर्दै आएको छ ।

वडा नं. ६ का १६ देखी २३ महिनाका बालबालिकाले पुर्णखोप पाएको विवरण यस प्रकार रहेको छः

जम्मा बालबालिका	बी. सि.जी.	डि. पि. टि./हिब/हेप	दादुरा दोस्रो

सङ्ख्या		बि. को ३ मात्रा	
१०८	११२	११८	११४

बालबालिकामा पोषणको स्थितिः

बालबालिकाको पोषणको अवस्था सुधारको लागि यस वडामा नियमित रुपमा वृद्धि अनुगमन तथा पोषण परामर्श हुने गरेको छ। नियमित रुपमा बालभिटा वितरण हुने गरेको छ । सुत्केरी आमाहरुको लागि यातायात वापत रकम र वडावाट सुत्केरी पोषण कोसेली उपलब्ध गराउनुका साथै आवश्यक सचेतनामुलक कार्यक्रमहरु निरन्तर भइरहेको छ ।

(क) पूर्ण स्तनपानको अवस्था :

वडा नं.	७ महिना देखी १ वर्ष सम्मका बालबालिका सङ्ख्या			६ महिना सम्म शिशुलाई पुर्ण स्तनपान गराएको सङ्ख्या	६ महिना सम्म शिशुलाई पुर्ण स्तनपान नगराएको आमाको दुध सहित थप खाना ख्वाएको) सङ्ख्या
	बालक	बालिका	जम्मा		
२	४५	४७	९२	९२	१६

(ख) कुपोषणबाट प्रभावित बालबालिकाः

वडा नं.	५ वर्ष मुनिका जम्मा बालबालिका	कम तौल, पुड्कोपन र ख्याउटेपन भएका ५ वर्ष मुनिका बालबालिका सङ्ख्या	अति कडा कुपोषण भएको बालबालिका सङ्ख्या	पोषण सुधारका लागि आवश्यक उपचार गराईरहेको बालबालिका सङ्ख्या
२	४६१	०	०	०

स्रोतः हेटौंडा स्वास्थ्य चौंकी

बालबालिकामा देखा परेका मुख्य रोगहरु र तिनको उपचार व्यवस्थाः

हेटौडा उपमहा नगरपालिका वडा नं. ६ मा रहेका बालबालिकामा देखा परेका मुख्य रोगहरु र तीनको उपचारको व्यवस्था यसप्रकार रहेको छः

क्र.स.	मुख्य रोग	उपचार व्यवस्था
१	रुघाखोकी, श्वासप्रश्वास सम्वन्धी	अवस्था हेरी रेफर, घरेलु उपचार,
२	ज्वरो	पारासिटामोल, अवस्था हेरी रेफर
३	झाडापखाला	ओ.आर.एस., जिङ्क चक्की, अवस्था हेरी रेफर
४	जुका पर्ने	अल्वेन्डाजोल
५	छालाको समस्या	सि.टि.जेड, अवश्था हेरी रेफर
६	पेट दुख्ने	ब्रुफेन, अवस्था हेरी रेफर
७	डेङ्गु	अवस्था हेरी रेफर
८	आखाको समस्या	आखाँमा हाल्ने औषधी, अवश्था हेरी रेफर

स्रोतः हेटौडा स्वास्थ्य चौकी

गर्भवती आमाहरुले गर्भ जाँच गराएको, आईरन चक्की खाएको तथा टि.डी. खोप लगाएको विवरणः

क्र.स.	स्वास्थ्य केन्द्रको नाम	गर्भवती सङ्ख्या	गर्भवती जाचँ ८ पटक	सुत्केरी जाचँ ४ पटक	खोप		आईरन चक्की		पुर्ण खोप प्राप्त बालबालिका	एच.भि.आई. संक्रमित आमा बाट जन्मिएका बच्चाहरु ARV Prophylaxis पाएका	कम तौल, पुड्कोपन र ख्याउटेपन भएका ५ वर्ष मुनिका बालबालिका सङ्ख्या
					टि.डी. पहिलो	टि.डी. दोस्रो	१८० चक्की	४५ चक्की			
१	हेटौडा स्वास्थ्य चौकी	८०	८०	८५	८०	६४	८०	८५	१०४	०	०

स्रोतः हेटौडा स्वास्थ्य चौकी

स्वास्थ्य संस्थाको नाम	सुत्केरी आमा संख्या	सुत्केरी भएको स्थान		एच.आई.भि.संक्रमित आमाबाट जन्मिएका बालबालिका
		स्वास्थ्य संस्था	घरमा	
हेटौडा स्वास्थ्य चौकी	८५	८५	०	०

स्रोतः हेटौडा स्वास्थ्य चौकी

नियमित रुपमा तौल लिइएका बालबालिका सम्बन्धी विवरणः

हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. ६ मा २ वर्ष सम्मका बालबालिकाको मासिक रुपमा नियमित तौल लिने र वृद्धि अनुगमन गर्ने गरिएको छ ।

१५ महिना देखि २३ महिनाका बालबालिकाले नियमित खोप पाइरहेका छन, २०८० चैत्र ९ गते वडा पुर्णखोप घोषणा भइ सकेको छ ।

क्र.स.	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	१५ देखि २३ महिनाका भित्रका बालबालिकाको सङ्ख्या	पुर्णखोप पाएका बालबालिकाको सङ्ख्या
१	हेटौडा स्वास्थ्य चौकी	८८	८८

स्रोतः हेटौडा स्वास्थ्य चौकी

सुत्केरी पश्चातको आमा जाँच र नवशिशु जाँचको अवस्था

क्र.	स्वास्थ्य	जम्मा सुत्केरी	पहिलो जाँच	दोस्रो पटक	तेस्रो पटक जाँच

स	संस्थाको नाम	आमाको सङ्ख्या	(२४ घण्टाभित्र)	जाँच (३ देखि ७ दिन भित्र)	(७ देखि १४ दिनभित्र)	दिन भित्र
१	हेटौडा स्वास्थ्य चौकी	८५	८५	८५	८५	८५

स्रोतः हेटौडा स्वास्थ्य चौकी

वडा अनुसार ६ महिना देखी ५ वर्षमुनिका बालबालिकालाई वर्षको २ पटक भिटामिन ए जुकाको औषधी र पोलियो थोपा खुवाएको विवरणः

क्र.स.	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	भिटामिन ए क्याप्सुल खाएका बालबालिका			जुकाको औषधी खाएका बालबालिका	कैफियत
		६-११ महिना	१२-५९ महिना	जम्मा		
१	हेटौडा स्वास्थ्य चौकी	५५	५२१	५७६	५२१	सबैलाई पोलियो थोपा खुवाएको

स्रोतः हेटौडा स्वास्थ्य चौकी

आयोडिनयुक्त नुन प्रयोगको अवस्थाः

क्र.सं	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	जम्मा धरधुरी	आयोडिनयुक्त नुन प्रयोग गर्ने घरधुरी	आयोडिनयुक्त नुन प्रयोग नगर्ने घरधुरी
१	हेटौडा स्वास्थ्य चौकी	१५६४	१५६४	०

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०८०

सार्वजनिक तथा निजी चर्पी, खानेपानी र सरसफाई सम्बन्धी विवरणः

हेटौडा उपमहानगरपालिकाको वडा नं. ६ मा रहेका बिभिन्न प्रदेश, जिल्ला र स्थानीय स्तरका सरकारी/गैरसरकारी कार्यालयहरुमा सार्वजनिक शौचालय रहेको छ । शौचालयको प्रयोग र शौचालय प्रयोग पछि, फोहोर छोएपछि र खाना खानु अघि हात धुने बानी व्यवहार सम्बन्धी विवरण यस प्रकार रहेको छः

(क) शौचालय प्रयोग र साबुन पानीले हात धुने सम्बन्धी विवरणः

वडा नं.	शौचालय प्रयोग गर्ने घरपरिवार	शौचालय प्रयोग नगर्ने घरपरिवार	साबुन पानीले हात धुने घरपरिवार	पानीले मात्र हात धुने घरपरिवार
६	१५६४	०	१५६४	०

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०८०

(ख) वडामा आधारभुत तहको खानेपानी सुविधा र खानेपानीको स्रोत सम्वन्धी विवरणः

वडा नं.	जम्मा घरधुरी	खानेपानीको स्रोत						
		सामुदायिक धारा	निजी खानेपानी धारा	पाईप जडान गरी स्थाई रुपमा प्रयोग	निजी/ सामुदायिक ईनार/[1]कुवा/जरुवा	सतही पानी (खोला, नदी, पोखरी)	ट्युबेल	अन्य
६	१५६४	-		१३९६	१४७	८	८	५

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०८०

ARV Prophylaxis सम्बन्धित विवरणः

हेटौडा स्वास्थ्य चौकीका अनुसार ६ न. वडामा एच.आइ.भी. संक्रमित आमाबाट जन्मिएका कुनै पनि बालबालिका नभएको तर प्रत्येक वर्ष स्वास्थ्य चौकी र अन्य संघसंस्था मार्फत एच.आइ.भी. न्यूनीकरण र एआरभी प्रोफिल्यासिस सम्बन्धी सचेतनामुलक कार्यक्रम हुने गरेको छ । गर्भवती जाँचको समयमा पनि एच.आइ.भी. जाँच गर्ने गरिएको छ ।

बालसंरक्षण

बाल संरक्षण सूचक प्रासिको लागि गरिएका कार्यहरुः

- विद्यालय भर्ना, खोपमा जन्मदर्ता अनिवार्य,
- पसल, ग्यारेज, होटलमा बालश्रम, बालविवाह, सूर्तिजन्य, मदिराजन्य पदार्थको बिक्रि वितरण नगराउने प्रतिबद्धता फ्लेक्समा हस्ताक्षर,
- बालविवाह, बालश्रम, बालकूलत बारेमा अभिमूखीकरण,
- बालश्रममा भेटिएका बालबालिकालाई बाल अधिकार समितिद्वारा उद्धार, मनोसामाजिक परामर्श गरि बालबालिकालाई घरपरिवारमा पूर्नस्थापना र विद्यालय पठनपाठनमा जोड,
- लागुपदार्थ दुर्व्यसनी, साइबर अपराध सम्बन्धी अभिमूखीकरण,
- शारीरिक,मानसिक यातना विद्यालयहरुले नदिने प्रतिबद्धता,
- बालविवाह, बालश्रम विरुद्ध नाटक प्रदर्शनी,
- बाल संरक्षण सम्बन्धी पर्चा, पम्प्लेट वितरण।

बालसंरक्षणका सुचकको हालको अवस्था :

क्र. सं	सुचक	आधार वर्षको अवश्था (०७९/८०)	हालको अवश्था (२०८१/४/१३	घोषणा को लागि आवश्यक	सुचकको व्याख्या

1

			सम्म)	प्रतिशत	
१	५ वर्ष मुनिका सबै बालबालिकाको जन्म दर्ता भएको हुनेछ ।		१००%	१००%	वडाको घटना दर्ताको जन्मदर्ता अभिलेख अनुसार सबैको जन्मदर्ता भएको।
२	निकृष्ट प्रकारको बालश्रम अन्त्य गर्दै प्रभावित बालबालिकाको पुनस्र्थापना भएको हुनेछ।		१००%	१००%	वडा बाल अधिकार समिति र टोल विकास बाट नियमित अनुगमन एवं निगरानी भएको, यस वडाका १४ वर्ष मुनिका बालबालिका कोहि पनि कुनै प्रकारको श्रममा नरहेको।
३	स्थानीय तह बालविवाह मुक्त भएको हुनेछ ।		१००%	१००%	वडा बाल अधिकार समिति, टोल विकास र बाल समुहबाट सचेतनामुलक कार्यक्रम साथै नियमित अनुगमन एवं निगरानी भएको, २०८० श्रावण देखि हालसम्म २० वर्ष मुनिका विबाह नभएको।
४	घरपरिवार, समुदाय, सार्वजनिक स्थान विद्यालय, सामाजिक चाडपर्व, भेलामा बालबालिका विरुद्ध हुने हिंसा, बेचबिखन, शोषण, बेवास्ता र दुर्व्यवहारमा कमि आएको हुनेछ ।		९०%	८०%	वडा बाल अधिकार समितिटोल विकास , आमा समूह र ,सुरक्षा निकाय ,संस्था बाल समूहको सक्रियतामा बाल संरक्षण प्रणाली स्थापित भई क्रियाशिल रहेको र सचेतनामूलक अभिमूखीकरण र अन्य कार्यक्रम सञ्चालन भएको।
५	समुदायमा आधारित बाल संरक्षण प्रणाली स्थापित भई संचालनमा ल्याईएको हुनेछ ।		१००%	१००%	वडा बाल अधिकार समितिको बैठक नियमित ,सुरक्षा निकाय ,टोल विकास , आमा समूहको सक्रियतामा ,बाल समूह बाल संरक्षण प्रणाली क्रियाशिल। वडामा बालमैत्री सम्पर्क शाखा मा सहजकर्ताको विद्यालय र प्रहरी चौकीमा ,परिवालन गुनासो पेटिका राखि सुनुवाईको व्यवस्था मिलाईएको ।
६	छाउपडि, कमलरी जस्ता सामाजिक कुप्रथा नरहेको हुनेछ।		९९%	९५%	यस वडामा महिनावारी सम्बन्धी केही कुप्रथा रहेको भएपनि अन्य प्रकारका कुप्रथा नरहेको।
७	स्थानीय तह/समुदायले १४ वर्ष मुनिका असहाय बालबालिका (भएका) को संरक्षण गर्न विशेष		१००%	१००%	यस वडामा १४ वर्ष मुनिका असहाय बालबालिका भएमा नगर मार्फत मासिक २००० शैक्षिक सहयोग उपलब्ध गर्ने व्यवस्था रहेको।

	व्यवस्था गरेका हुनेछन् ।				
८	स्थानीय तहमा सडक बालबालिकाको संख्या शुन्य भएको हुनेछ ।(सडक बालबालिकालाई (भएकोमा) बालगृहमा राखी व्वस्थापन भएको हुने।		१००%	१००%	यस वडामा सडक बालबलिका नरहेको।
९	स्थानीय तहमा रहेका विद्मालयहरुले बालबालिकालाई शारीरिक तथा मानसिक यातना दिने छैनन् ।		१००%	१००%	सबै विद्यालयले बालबालिकालाई शारीरिक तथा मानसिक यातना दिने छैनौ भनि लिखित प्रतिवद्धता गरेका छन ।
१०	कुलतमा लागेका बालबालिकाको लागि बाल सुधार गृहमा राख्ने व्यवस्था मिलाएको हुनेछन् ।		१००%	१००%	कुलतमा लागेका बालबालिकालाई परामर्शदाताको सल्लाह अनुसार परामर्श सहित उपचार गरि पारिवारिक पुनर्स्थापना गरिने प्रणालीको विकास गरिएको छ ।

❖ **जन्मदर्ता सम्बन्धी विवरणः**

जन्मदर्ताः नाम तथा पहिचानको अधिकार नेपालको संविधान २०७२ ले मौलिक अधिकारको रुपमा प्रत्याभूत गरेको अधिकार हो । जन्मदर्ता बालबालिकाको अधिकार मध्ये पहिलो अधिकार हो । यसले बालबालिकाको पहिचान, नाम र राष्ट्रियता अधिकार सुनिश्चित गर्दछ । त्यसैले बच्चा जन्मनासाथ सम्बन्धित स्थानीय तहमा जन्मको दर्ता गराउनु बाबुआमाको कर्तव्य भित्र पर्दछ। बालअधिकार सम्बन्धी महासन्धिको धारा ७ मा बालबालिकालाई जन्मनासाथ जन्मदर्ता गरिन्छ र जन्मेपछि उसले आफ्नो नाम राख्न पाउने र राष्ट्रियताको अधिकार पाउनेछ भन्ने उल्लेख गरिएको छ । साथै बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५ ले समेत बालबालिकाको नाम र जन्ममिति कायम गर्ने व्यवस्था गरेको पाइन्छ । २०८० चैत्रमा तथ्याङ्क अध्यावधिक गरे बमोजिम यस वडामा जन्मदर्ता सम्बन्धी विवरण यस प्रकार रहेको छ।

वडा नं.	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको सङ्ख्या			जन्मदर्ता भएका बालबालिकाको सङ्ख्या		
	बालक	बालिका	जम्मा	बालक	बालिका	जम्मा
२	३७१	३०१	६७२	२९०	२३७	५२७

स्रोतः वडा पञ्जिकरण शाखा

बालश्रमको अवस्था

हेटौडा उपमहानगरपालिकाको ६ नं. वडामा होटल, पसल, ग्यारेज, कलकारखाना लगायत कुनै पनि क्षेत्रमा निकृष्ट प्रकारको बालश्रम रहेको छैन भने घरेलु बालश्रमिक समेत नरहेको अवस्था छ । कार्यान्वयनका दिनहरुमा होटेल र ग्यारेजमा केही बालबालिकाहरु श्रमिकको रुपमा संलग्न रहने गरेको पाइएता पनि वडा बालअधिकार समिति तथा सरोकारवालाहरुले पुर्नस्थापना गरेकोले बालश्रम देखिएको छैन ।

निकृष्ट बालश्रम सम्वन्धि विवरणः १८ वर्ष मुनिका निकृष्ट बालश्रममा रहेका बालबालिकाको वडागत विवरणः

१८ वर्ष मुनिका बालबालिका सङ्ख्या	निकृष्ट बालश्रममा रहेका बालबालिकाको सङ्ख्या	प्रतिशत
६७२	०	०

बालविवाहको अवस्थाः

हेटौडा उपमहानगरपालिकाको ६ नं. वडामा गएको १ वर्षमा भएको कुल विवाह र २० वर्षभन्दा कम उमेरमा भएको विवाहको विवरण यस प्रकार रहेको छः

वडा नं.	२०८० श्रावण १ गते देखी २०८१ असार मसान्त सम्म भएको विबाह	विवाह गर्दा २० वर्ष भन्दा कम उमेर हुने सङ्ख्या
६	४८	०

सडक बालबालिकाः

यस ६ नं. वडामा कुनै पनि सडक बालबालिका नरहेको अवस्था छ ।

बालयौन शोषण र दुर्व्यवहारको अवस्थाः

हेटौडा उपमहानगरपालिकाको ६ नं.वडाको बालअधिकार समितिका अनुसार हाल सम्म बालबालिका सम्बन्धी कुनै पनि बालयौनशोषण तथा दुर्ववहारको घटना लिखित तथा मौखिक रुपमा उजुरी नभएको अवस्था छ ।

बालबालिकाहरुलाई बाल संरक्षण सहित बालयौनशोषण र दुर्व्यवहारहरुबाट बच्ने उपायहरुको बारेमा सचेतनामुलक कार्यक्रमहरु संचालन गरिएको छ ।

अपाङ्गता भएका बालबालिका;

हेटौडा उपमहानगरपालिकाको ६ नं. वडाको अपाङ्गता भएका बालबालिका सम्बन्धि विवरणः

क्र.स.	अपाङ्गताको प्रकृती	बालक सङ्ख्या	बालिका	जम्मा

			सङ्ख्या	
१	शारिरिक स्वर बोलाई मानसिक,बौद्धिक सुस्तश्रवण दृष्टिविहिन र न्यून दृष्टि	७	७	१४

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०८०

यस वडामा अपाङ्गता भएका बालबबालिकाको कुल संख्या १४ जना रहेको छ । बालबालिका मध्ये २५ प्रतिशत शारीरिक र स्वर बोलाई सम्बन्धी अपाङ्गता रहेको पाईयो ।

ख) बालविकासको अधिकारः

स्वच्छ वातावरणमा सार्थक शिक्षा आर्जन गर्ने, मनोरञ्जन, खेल र आराम गर्ने, बाबुआमाको समान माया–ममता पाउने, उचित स्वास्थ्योपचार लगायतका उचित जीवनस्तरका निमित्त चाहिने एवं बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, नैतिक, सामाजिक विकासका निमित्त आवश्यक पर्ने सुविधा र अवसरहरु प्राप्त गर्ने अधिकार प्रत्येक बालबालिकको जन्मसिद्ध अधिकार हो ।

बाल विकासको अधिकार अन्तर्गतका मुख्य विषयहरु बुँदागत रुपमा उल्लेख गरिएको छः

- शिक्षा आर्जन गर्ने,
- मनोरञ्जन, खेल,
- आमाबाबुको समान माया ममता,
- उचित स्वास्थ्योपचार,
- शारीरिक र मानसिक, भावनात्मक र बौद्धिक,
- विकासका लागि आवश्यक सुविधा र अवसरहरु,
- उचित मार्गदर्शन र राम्रो वातावरण ।

बालविकास सम्बन्धी भएका कार्यहरुः

- विद्यालयमा कुहिने,नकुहिने फोहोर वर्गीकरण सचेतना, डष्टवीनमा फोहोर व्यवस्थापन र नगरपालिका फोहोर उठाउने गरेको,
- टोलटोलमा विद्यालय भर्ना अभियान,
- ४ दिन भन्दा बढी विद्यालय अनुपस्थित हुने बालबालिकाको अभिभावक तथा विद्यार्थी भेटघाट कार्यक्रम,
- विद्यालयमा कक्षा कोठा र शौचालयमा जान र्‍यामको व्यवस्थापन,
- प्याड वितरण तथा उचित व्यवस्थापन,
- सिकाई उपलब्धिको लागि व्यक्तिगत फायल राखिएको,
- सरकारी विद्यालयको १ देखि ५ कक्षासम्मको बालबालिकाको लागि दिवा खाजा,
- विद्यालय तथा समुदायमा भित्ते लेखन,
- विद्यालयमा तथा टोलटोलमा अतिरिक्त कार्यक्रम सञ्चालन,

बाल विकासका सूचकको हालको अवस्थाः

क्र. सं.	सुचक	आधार वर्षको अवस्था) ०७९ ८०/	हालको अवस्था मिति २०८१।४।१३ सम्म	घोषणाको लागि आवश्यक प्रतिशत	सुचकको व्याख्या
१	३ वर्ष देखि ४ वर्ष उमेर पुगेका सबै बालबबालिका प्रारम्भिक बालविकास कक्षामा भर्ना भै टिकाउदर सतप्रतिशत रहेको हुनेछ (फरक क्षमता भएका बालबालिकाको हकमा विशेष व्यवस्था गर्नुपर्ने)		१००%	१००%	यस वडाका ३ वर्ष देखि ४ वर्ष उमेर पुगेका सबै बालबालिका प्रारम्भिक बालविकास कक्षामा भर्ना भै टिकाउदर सतप्रतिशत रहेको ।
२	५ देखि १४ वर्ष उमेर समुहका सतप्रतिशत बालबालिकाले आधारभुत शिक्षा१ देखि कक्षा) (८ सम्मपुरा गरेका हुनेछन् ।		१००%	१००%	यस वडाका ५ देखि १४ वर्ष उमेर समुहका सबै बालबालिकाले आधारभुत शिक्षा प्राप्त गरेको।
३	प्रत्येक विद्यालयमा खानेपानीको सुविधा सहित छात्रछात्राको लागि अलग अलग शौचालयको व्यवस्था भै यसको प्रयोग भएको हुनेछ ।		१००%	१००%	४ सामुदायिक र ३ संस्थागत गरि ७ वटा विद्यालय सबैमा खानेपानीको सुविधा सहित छात्रछात्राको लागि अलग अलग शौचालय, प्याडजन्य फोहोरको उचित व्यवस्थापन भएको छ।
४	सबै विद्यालयका पूर्वाधार) कक्षाकोठा, फर्निचर, खेलमैदान, खानेपानी धारा बालमैत्री (, अपाङ्गतामैत्री र सुरक्षित भएका हुनेछन् ।		१००%	१००%	यस वडाका ७ वटै विद्यालय पूर्वाधार कक्षाकोठा), फर्निचर, खेलमैदान, खानेपानी धारा (सुधार पश्चात बालमैत्री, अपाङ्गतामैत्री र सुरक्षित भएको।
५	प्रत्येक विद्यालय अतिरिक्त कृयाकलाप सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछ		१००%	१००%	यस वडाका ७ वटै विद्यालका विद्यार्थीलाई नियमित अतिरिक्त कृयाकलापमा सहभागी गराई सोको अभिलेखिकरण गरिएको।

६	सबै विद्यालयहरुले कुहिने र नकुहिने फोहोर अलग अलग बिर्सजन गर्ने व्यवस्था हुनेछन्।		१००%	१००%	सबै विद्यालयले कुहिने र नकुहिने फोहोर लेवल अनुसारको डस्टबिनमा वर्गिकरण गरि उचित विसर्जन गर्ने गरेको।

शैक्षिक संस्था र छात्र छात्राहरुको विवरण

हेटौडा उपमहानगरपालिकाको वडा नं. ६ मा सामुदायिक र संस्थागत गरी जम्मा ७ वटा विद्यालय रहेका छ । बालबालिकाहरु वडामा रहेको विद्यालयसंगै छिमेकी वडा तथा जिल्लाहरुमा रहेको विद्यालय सम्म पुगेर अध्ययन गर्ने गरेका छन्।

क) शैक्षिक संस्था विवरणः कक्षा १ मा अध्यनरत बालबालिकाको संख्या

क.स.	विद्यालयको नाम	बालक	बालिका	जम्मा
१	वंश गोपाल मा बि	१२	२२	३४
२	बालजागृति युवा वर्ष मा वि	१०	११	२१
३	शान्ती बहिरा तथा सुस्त श्रवण आवासिय आधारभूत विद्यालय	५	२	७
४	कृष्ण प्राथमिक विद्यालय	१८	१२	३०
५	प्रज्वल शिक्षा सदन ईङ्गलिस स्कुल	१२	१२	२४
६	सुनगाभा शिक्षा निकेतन ईङ्गलिस स्कुल	२९	२६	५५
७	मुनलाईट इन्टरनेशनल स्कुल	२०	२७	४७

स्रोतः सम्बन्धित विद्यालयबाट प्राप्त तथ्यांक

प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा अध्यनरत ३ देखी ५ वर्षका बालबालिकाको विवरण

३-५ वर्ष उमेरका बालबालिका			बाल विकास केन्द्र वा पूर्व प्राथमिक विद्यालय जाने		
बालक	बालिका	जम्मा	बालक	बालिका	जम्मा
१८५	१४४	३२९	१५६	१२३	२७९

श्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

६ देखी १४ वर्ष उमेरका बालबालिका र आधारभुत शिक्षा प्राप्त गरिरहेका बालबालिका सम्वन्धी विवरण

वडा नं.	६ देखी १४ वर्ष उमेरका बालबालिका			आधारभूत १-८ कक्षा सम्मको शिक्षा पूरा गरेका बालबालिका		
	बालक	बालिका	जम्मा	बालक	बालिका	जम्मा
६	५९८	५०७	११०५	५२१	४२७	९४८

श्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७९

बिचैमा विद्यालय छोड्ने सम्वन्धि विवरणः

हेटौडा उपमहानगरपालिका ६ नं. वडामा रहेको ७ वटै विद्यालयमा शैक्षिक सत्र २०८० मा कुनै पनि बालबालिकाले आधारभुत शिक्षा पुरा नगरी बिचमै विद्यालय नछोडेको देखिएको छ ।

छात्रवृत्ति प्राप्त विद्यार्थी विवरणः

क्र.स.	विद्यालयको नाम	छात्रवृत्ती प्राप्त गर्ने संख्या		
		बालक	बालिका	जम्मा
१	वंश गोपाल मा बि	२१	२९	
२	बालजागृति युवा वर्ष मा वि			
३	शान्ती बहिरा तथा सुस्त श्रवण आवासिय आधारभूत विद्यालय			
४	कृष्ण प्राथमिक विद्यालय			
५	प्रज्वल शिक्षा सदन ईङ्गलिस स्कुल	१६	८	२४
६	सुनगाभा शिक्षा निकेतन ईङ्गलिस स्कुल	३७	३३	७०
७	मुनलाईट इन्टरनेशनल स्कुल			
	बालबालिका मन्टेश्वरी स्कुल	१	१	
	जम्मा			

कुल शिक्षक र शिक्षकको तालिम सम्वन्धी विवरणः

क्र. स.	विद्यालयको नाम	जम्मा सङ्ख्या			तालिम प्राप्त		
		शिक्षक	शिक्षिका	जम्मा	शिक्षक	शिक्षिका	जम्मा
१	वंश गोपाल मा बि	१५	१३	२८	१२	११	
२	बालजागृति युवा वर्ष मा वि						
३	शान्ती बहिरा तथा सुस्त श्रवण आवासिय आधारभूत विद्यालय						
४	कृष्ण प्राथमिक विद्यालय						
५	प्रज्वल शिक्षा सदन ईङ्गलिस स्कुल						
६	सुनगाभा शिक्षा निकेतन ईङ्गलिस स्कुल	६	२८	३४	२	११	१३
७	मुनलाईट इन्टरनेशनल स्कुल						
	बालबालिका मन्टेश्वरी स्कुल		५	५		४	४
	जम्मा						

विद्यालयमा विद्यार्थी भर्ना विवरणः

क्र.स.	विद्यालयको नाम	बालक	बालिका	जम्मा
१	वंश गोपाल मा बि	३२७	४८९	८१६
२	बालजागृति युवा वर्ष मा वि	११६	१२७	२४३

३	शान्ती बहिरा तथा सुस्त श्रवण आवासिय आधारभूत विद्यालय	२३	१३	३६
४	कृष्ण प्राथमिक विद्यालय	११२	९४	२०६
५	प्रज्वल शिक्षा सदन ईङ्गलिस स्कुल	९०	६२	१५२
६	सुनगाभा शिक्षा निकेतन ईङ्गलिस स्कुल	३१०	२९०	६००
७	मुनलाईट इन्टरनेशनल स्कुल	१२१	१५४	२७५
८	बालबालिका मन्टेश्वरी स्कुल	२०	३२	५२
जम्मा				

श्रोत : सम्बन्धित विद्यालय बाट प्राप्त तथ्याक

विद्यालयमा शौचालय सम्वन्धी विवरणः

सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयमा खानेपानी तथा शौचालयको अवस्था					
क्र.स.	विद्यालयको नाम	खानेपानीको उपलव्धता	छात्रा शौचालय	छात्र शौचालय	साबुन पानीको व्यवस्था
१	वंश गोपाल मा बि	भएको	भएको	भएको	भएको
२	बालजागृति युवा वर्ष मा वि	भएको	भएको	भएको	भएको
३	शान्ती बहिरा तथा सुस्त श्रवण आवासिय आधारभूत विद्यालय	भएको	भएको	भएको	भएको
४	कृष्ण प्राथमिक विद्यालय	भएको	भएको	भएको	भएको
५	प्रज्वल शिक्षा सदन ईङ्गलिस स्कुल	भएको	भएको	भएको	भएको
६	सुनगाभा शिक्षा निकेतन ईङ्गलिस स्कुल	भएको	भएको	भएको	भएको
७	मुनलाईट इन्टरनेशनल स्कुल	भएको	भएको	भएको	भएको
८	बालबालिका मन्टेश्वरी स्कुल	भएको	भएको	भएको	भएको

विद्यालयको कक्षा कोठा, फर्निचर, खेल मैदान सम्बन्धी विवरणः

यस वडामा रहेको सामुदायिक र संस्थागत विद्यालय र मन्टेश्वरीमा कक्षाकोठा तथा फर्निचर र खेल मैदान सम्बन्धि विवरण

क्र.स.	विद्यालय	आवश्यक सुविधा		
		खेल मैदान	कक्षा कोठा	फर्निचर(डेक्स,

				बेन्च)
१	वंश गोपाल मा बि	भएको	भएको	भएको
२	बालजागृति युवा वर्ष मा वि	भएको	भएको	भएको
३	शान्ती बहिरा तथा सुस्त श्रवण आवासिय आधारभूत विद्यालय	भएको	भएको	भएको
४	कृष्ण प्राथमिक विद्यालय	भएको	भएको	भएको
५	प्रज्वल शिक्षा सदन ईङ्गलिस स्कुल	भएको	भएको	भएको
६	सुनगाभा शिक्षा निकेतन ईङ्गलिस स्कुल	भएको	भएको	भएको
७	मुनलाईट इन्टरनेशनल स्कुल	भएको	भएको	भएको
८	बालबालिका मन्टेश्वरी	भएको	भएको	भएको

विद्यालय जान लाग्ने समयः

वडा नं.६ मा रहेको विद्यालयमा बालबालिका जान लाग्ने औषत समय यस प्रकार रहेको छः

समय	प्रतिशत
१५ मिनेट भन्दा कम	७७.३९%
१५-३० मिनेट	१७.५४%
३० मिनेट-१ घण्टा	५.००%
१ घण्टा भन्दा बढी	०.०७%

विद्यालयमा बालसमूह, अतिरिक्त क्रियाकलाप, बालमैत्री आचारसहिता र बालसमूहको अवस्थाः

क्र.स.	विद्यालयको नाम	अतिरिक्त कृयाकलाप	बालमैत्री आचारसंहिता छलफल	वि.व्य.स.मा बाल सहभागिता	बालबालिकाको मागको सम्वोधन
१	वंश गोपाल मा बि	भएको	भएको	भएको	भएको
२	बालजागृति युवा वर्ष मा वि	भएको	भएको	भएको	भएको
३	शान्ती बहिरा तथा सुस्त श्रवण आवासिय आधारभूत विद्यालय	भएको	भएको	भएको	भएको
४	कृष्ण प्राथमिक विद्यालय	भएको	भएको	भएको	भएको
५	प्रज्वल शिक्षा सदन ईङ्गलिस स्कुल	भएको	भएको	भएको	भएको
६	सुनगाभा शिक्षा निकेतन ईङ्गलिस स्कुल	भएको	भएको	भएको	भएको
७	मुनलाईट इन्टरनेशनल स्कुल	भएको	भएको	भएको	भएको

विद्यालयमा कुहिने नकुहिने फोहोर व्यवस्थान, सेनेटरी प्याडको व्यवस्था र बालबालिकालाई दिईने यातना सम्बन्धी विवरणः

क्र.स.	विद्यालय	कुहिने नकुहिने फोहोर अलग अलग वर्गिकरण र व्यवस्थान	सेनेटरी प्याड व्यवस्थापन	बालबालिकालाई शारीरिक र मानसिक यातना दिईने गरे/नगरेको
१	वंश गोपाल मा बि	भएको	भएको	नगरेको
२	बालजागृति युवा वर्ष मा वि	भएको	भएको	नगरेको
३	शान्ती बहिरा तथा सुस्त श्रवण आवासिय आधारभूत विद्यालय	भएको	भएको	नगरेको
४	कृष्ण प्राथमिक विद्यालय	भएको	भएको	नगरेको
५	प्रज्वल शिक्षा सदन ईङ्गलिस स्कुल	भएको	भएको	नगरेको
६	सुनगाभा शिक्षा निकेतन ईङ्गलिस स्कुल	भएको	भएको	नगरेको
७	मुनलाईट इन्टरनेशनल स्कुल	भएको	भएको	नगरेको
८	बालबालिका मन्टेश्वरी स्कुल	भएको		नगरेको

❖ **बाल सहभागिताको अधिकारः**

बालबालिकाको जीवनमा प्रभाव पार्ने नीति निर्णयहरुमा बालबालिकाको आफ्नो कुरा सुनिनुपर्ने र सो विचारको कदर गरिनु पर्ने, रचनात्मक कार्य, सामाजिक र सास्कृतिक क्रियाकलाप तथा जीवनका हरेक पक्षमा विना रोकतोक र विना भेदभाव सहभागी हुन पाउनु, आस्थाअनुसारको धर्ममा संलग्न हुने, बालबालिका सम्बन्धी कुनै पनि कुराको जानकारी राख्न र अभिब्यक्त गर्न, संघसंस्था खोल्न वा सहभागी हुन पाउने लगायतका अधिकारहरु सबै बालबालिकाले पाउनुपर्दछ ।

अर्थपूर्ण बाल सहभागिता अन्तर्गतका मुख्य विषयहरु बुँदागत रुपमा उल्लेख गरिएको छ:

- सामाजिक क्रियाकलापमा भागलिन पाउनु पर्ने
- जीवनका हरेक पक्षमा स्वतन्त्रपूर्वक सहभागि हुन पाउनु पर्ने
- रचनात्मक कार्यहरुमा सहभागिता
- जीवनका वारेमा सोच्ने, निर्णय लिने र केही गर्ने अधिकार
- संघ संस्था खोल्न तथा सहभागी हुन पाउने अधिकार
- आस्था अनुसारको धर्ममा संलग्नता
- बालबालिकाको बिचार र भावनाको कदर गरिनु पर्ने

❖ **बालसहभागिता सम्बन्धी भएका कार्यहरुः**

- बालभेलाद्वारा माग भई आएका योजना बार्षिक बजेटमा समावेश
- बालसमूह गठन तथा विविध अक्तिरित क्रियाकलाप सञ्चालन
- विभिन्न समितिहरुमा बालबालिका आमन्त्रित सदस्यमा चयन
- वडा,नगर तथा अन्य संघसंस्थाको आयोजनामा हुने अक्तिरिक्त क्रियाकलापमा सहभागिता

➢ विभिन्न संघसंस्थाबाट क्षमता विकास अभिमूखीकरण कार्यक्रम

बाल सहभागिताका सूचकको हालको अवस्था

क्र स.	सुचक	आधार वर्षको अवस्था ०७९) (८०/	हालको अवस्था २०८१/ ४/१३ सम्म	घोषणाको लागि आवश्यक प्रतिशत	सुचकको व्याख्या
१	स्थानीय तहमा समावेशी आधारमा बाल संजाल गठन भई क्रियाशिल (न्युनतम वार्षिक ३ वटा बैठक, ३ वटा कार्यक्रम संचालन) रहेका हुनेछन् ।		९७%	९५%	मिति २०८० वैशाख १९ गते गठन भएको वडास्तरीय बालसंजालको बैठक र अतिरिक्त कृयाकलाप नियमित र नगरमा सुचिकृत।
२	स्थानीय तहमा वस्ती वा टोल र विद्यालयहरुमा समावेशी आधारमा बाल क्लब गठन भै (न्युनतम वार्षिक ३ वटा बैठक, ३ वटा कार्यक्रम संचालन) रहेका हुनेछन् ।		९८%	९५%	टोलस्तरीय १२ र विद्यालयस्तरीय ७ वटा गरि १९ वटा बाल समुहको नियमित बैठक र अतिरिक्त कृयाकलाप संचालन भईरहेको छ ।
३	५ कक्षा भन्दा माथि अध्ययन अध्यापन हुने विद्यालयका व्यवस्थापन समितिमा बालक्लबको प्रतिनिधित्व रहनेछ		१००%	१००%	पाँच कक्षाभन्दा माथी अध्ययन हुने ६ वटा विद्यालयका ब्यवस्थापन समितिमा बालसमूहको सहभागिता रहेको।
४	स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितिमा बाल क्लब/संजालको प्रतिनिधित्व रहनेछ।		१००%	१००%	स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितिमा वडा बाल संजालका १ बालक १ बालिकाको आमन्त्रित प्रतिनिधित्व रहेको।
५	स्थानीय तहमा रहेका बालबालिका सम्बन्धी सरोकारका संरचना / समितिहरुमा १२ देखि १८ वर्षका बालबालिकाको संस्थागत सहभागिता सुनिश्चित गरिएको हुनेछ ।		९५%	९०%	वडामा रहेको विभिन्न सरोकारवाला समितिमा १ बालक र १ बालिकाको अर्थपुर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरिएको।
६	बालभेलाबाट माग भै आएका		१००%	१००%	मिति २०८१/२/१५ गते

	योजनाहरु स्थानीय तहको योजनामा समाबेश भएका हुनेछन्।				आयोजित बालभेलाबाट प्राथमिकिकरण गरि माग भै आएका योजना वडाको वार्षिक बजेटमा समावेश गरिएको , पञ्चवर्षिय लगानी योजना नगर कार्यपालिकाबाट स्विकृत भएको।

संस्थागत विकासः

संस्थागत विकास सम्बन्धी भएका कार्यः

घ) संस्थागत विकास सम्बन्धी भएका कार्यः

- WCFLG, WCRC समिति गठन तथा नियमित मासिक बैठक र आवश्यकता अनुसार अनुगमन
- आंचारसहिता बारे विद्यालय र टोलमा अभिमूखीकरण
- निर्माणाधिन सिकाई केन्द्र सहितको बाल उद्यान (४ न. वडामा)
- पञ्चवर्षिय (आवधिक) लगानी योजना निर्माण
- वडामा बालमैत्री स्थानीय शासन सम्पर्क शाखा तथा स्तनपान कक्षको व्यवस्था
- शैक्षिक साम्रागी सहयोग
- प्रहरी चौकीमा बालमैत्री सम्पर्क व्यक्ति र कक्षको व्यवस्था
- विद्यालय तथा सार्वजनिक भवनमा बालमैत्री, अपाङ्मैत्री संरचना
- विपद् व्यवस्थापनका लागी बजेट व्यवस्थापन
- सामुदायिक विद्यालयमा छात्रवृत्ती व्यवस्था
- बालभेला बाट माग भै आएका विषय वडाको वार्षिक वजेटमा समावेश
- बालबालिकाको माग अनुसारका खेलकुद सामाग्री वितरण

संस्थागत विकासको हालको अवस्थाः

क्र स	सुचक	आधार वर्षको अवस्था) ०७९ ८०/ (	हालको अवस्था मिति २०८१। ४।१३ सम्म	घोषणाको लागि आवश्यक प्रतिशत	सुचकको व्याख्या

१	वडानगरपालिका तहमा /गाउँ/ बालमैत्री स्थानीय शासन समितिहरु गठन क्रियाशिल रहेका हुनेछन्।		१००%	१००%	बालमैत्री स्थानीय शासन वडा समिति र वडा बाल अधिकार समिति गठन र सकृय।
२	स्थानीय तहहरुले आफ्नो लागि बालमैत्री आचार संहिता र नीति नियम तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएका हुनेछन्।		१००%	१००%	निम्न नीतिकार्यविधि र , निर्देशिका कार्यान्वयनमा :ल्याईएको • हेटौंडा उपमहानगरपालिकाको बालअधिकार संरक्षण नीति , २०७९ बालमैत्री आचारसंहिता) समावेशगरिएको(• हेटौंडा उपमहानगरपालिका बालबालिका सम्वन्धी ऐन , २०७९ • बाल समुह संजाल गठन तथा सहजिकरण निर्देशिका२०७९, • बालकोष स्थापना र सञ्चालन कार्यविधि२०७९ , • बालमैत्री स्थानिय शासन सहजकर्ता नियुक्ति सम्वन्धी कार्यविधि२०७७ , • प्रारम्भिक बालशिक्षा केन्द्र एवं शिशु विकास केन्द्र व्यवस्थापन कार्यविधि , २०८० विद्यालय बस सञ्चालन निर्देशिका२०८० ,
३	गाउँपालिका/नगरपालिकामा कम्तिमा एक बाल उद्यान सहितको बालमैत्री सिकाई स्रोत केन्द्र संचालनमा रहेको हुनेछ।		१००%	८०%	• यस वडाको विश्वशान्ती टोल विकास संस्थामा रहेको सुन्दर सामुदायिक वन अन्तर्गतको बाल उद्यानमा सिकाई स्रोत केन्द्र स्थापना गर्ने कार्य भईरहेको। • नगरस्तरीय बाल उद्यानमा सिकाई स्रोत केन्द्र स्थापना

					भई सञ्चालनमा ल्याईएको।
४	बालबालिकाको वस्तुगत विवरण प्रोफाईल)को आधारमा स्थानीय तहको विकास योजना र बालबालिकाको लागि लगानी योजना तर्जुमा भै कार्यान्वयन भएको हुनेछ।		१००%	१००%	बाल बस्तुगत विवरण तयार भए पश्चात २०८०/१२/१७ मा पञ्चवर्षिय लगानी योजना निर्माण गरि नगर कार्यपालिकाबाट स्विकृत भएको ।
५	स्थानीय तहको योजना तर्जुमा पूर्व वार्षिक रुपमा वडा र गाउँ नगरपालिका तहमा बालभेला आयोजना गरी बालभेलाले प्राथमिकता तोकेको विषयलाई स्थानीय तहको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा समावेश गरिएको हुनेछन्।		१००%	१००%	मिति २०८०/०२/१५ गते आयोजित बालभेलाबाट प्राथमिकिकरण गरि माग भई आएका योजना वडाको वार्षिक बजेटमा समाबेश गरि कार्यान्वयन भएको।
६	स्थानीय तहमा बालबालिका सम्बन्धी स्थितिपत्र तयारी तथा प्रकाशन र अद्यावधिक भएको हुनेछ ।		१००%	१००%	वडा नं. ६ को अन्तिम स्थीति पत्र २०८१ जारी भएको(हेटौडा उपमहानगरपालिकाको वेब साईटमा राखिएको)
७	प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरुले स्थानिय तहले तोकेको न्युनतम मापदण्ड पुरा गरेका हुनेछन् ।		१००%	१००%	यस वडाका ३ वटै बाल विकास केन्द्र नगरको प्रारम्भिक बालशिक्षा केन्द्र एवं शिशु विकास केन्द्र व्यवस्थापन कार्यविधि २०८० ,को मापदण्ड अनुसार सञ्चालन भइरहेको।
८	विद्यालयले कक्षा ६ देखि १० सम्मका विद्यार्थीहरुको लागि बालमैत्री, वातावरणमैत्री र विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अतिरीक्त कक्षा संचालन गरेका हुनेछन् ।		१००%	१००%	सवै विद्यालयले अतिरिक्त कृयाकलाप अन्तर्गत बालमैत्री , वातावरणमैत्री र विपद् व्यवस्थापन सम्वन्धी प्रयोगात्मक कक्षा सञ्चालन

					गरेको।
९	आधारभुत शिक्षा पश्चात विद्यालय शिक्षाबाट वञ्चित भएका बालबालिकाहरुले जीवन उपयोगी शिक्षा व्यवसायिक तथा सीपमूलक तालिम प्राप्त गरेका हुनेछन् ।		१००%	८०%	यस वडामा आधारभुत विद्यालय शिक्षावाट वंन्चित भएका बालबालिकाहरु नरहेका र बालसमूहमा आवद्ध बालबालिकालाई नियमित रुपमा व्यवहारिक ज्ञानबोली , पारिवारिक संस्कार ,व्यवहार बारेजीवन उपयोगी शिक्षा दिने गरिएको ।
१०	स्थानीय तहमा रहेका प्रहरी चौकीहरुमा बालमैत्री (कार्यालय) कक्ष वा बालमैत्री सम्पर्क एकाई रहेको हुनेछ ।		१००%	१००%	स्थानीय ईलाका प्रहरी कार्यालयचौकीटोल ,मा बालमैत्री सम्पर्क शाखा स्थापना गरि बालमैत्री सम्पर्क व्यक्ति समेत तोकिएको ।
११	विद्मार्थी सवार हुने शैक्षिक संस्थाका सवारी साधनहरु स्थानीय तहले तोकेको न्युनतम मापदण्ड अनुसार बालमैत्री र अपाङ्गमैत्री हुनेछन् ।		१००%	१००%	यस वडाका ७ वटा विद्यालयले सञ्चालन गरिरहेको स्कुल बस नगरको विद्यालय बस सञ्चालन निर्देशिका , २०८० को मापदण्ड अनुरुप सञ्चालन हुँदै गरेको ।
१२	स्थानीय तहको प्रशासकीय कार्यालयमा स्तनपान कक्षको व्यवस्था भएको हुनेछ		१००%	१००%	यस वडामा रहेको स्वास्थ्य चौकीमा व्यवस्थित स्तनपान कक्ष रहेको छ ।
१३	बसपार्क, सिनेमा हल, हाट बजार, खेल मैदान जस्ता सार्वजनिक स्थलहरुमा बालमैत्री शौचालय र खानेपानी धाराको व्यवस्था भएको हुनेछ।		१००%	१००%	सार्बजनिक स्थानहरु ३ वटा पार्क र गौरीटार रंगशाला गरी सबैमा खानेपानी धारा र शौचालय बालमैत्री रहेको।
१४	स्थानीय तहको विपद् व्यवस्थापन योजनामा विपद्को समयमा बालबालिकाको आवश्यकता सम्बोधन गर्ने प्रावधान समावेश भएको हुनेछ।		१००%	१००%	आमन्त्रित बाल सहभागिता सहित विपद् व्यवस्थापन समिति गठन भई सक्रिय रहेको ।

१५	विपद्को समयमा बालबालिका तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको विशेष सहयोगको लागि संस्थागत व्यवस्था भएको हुनेछ ।		१००%	१००%	विपद् व्यवस्थापन कोषको व्यवस्था गरि विपद् व्यवस्थापन सामाग्री जगेडा राख्ने व्यवस्था भएको ।

२०८१ श्रावण १३ गते सूचकको अन्तिम अवस्था मापन तथा तथ्याङ्क अध्यावधिकको आधारमा सूचकको अवस्थाः

क्र.स.	सूचकको क्षेत्र	कुल सूचक	प्राप्त(पुरा) भएका सूचक
१	बाल बचाऊ	१४	१४
२	बाल संरक्षण	१०	१०
३	बाल विकास	६	६
४	बाल सहभागिता	६	६
५	संस्थागत विकास	१५	१५
जम्मा		५१	५१

आ.ब. २०७९/८० र ०८०\०८१ मा सञ्चालन भएका क्रियाकलाप र बजेट

क्र.स.	सम्पन्न कृयाकलाप	रकम	बजेट बेहोर्ने निकाय
१	चित्रकला प्रतियोगिता	९६००	वडा कार्यालय
२	बाल भेला	४१६००	वडा कार्यालय
३	बालमैत्री सूचना टाँस	५०००	वडा कार्यालय
४	टोल अभिमुखिकरण कार्यक्रम	६००	वडा कार्यालय
५	नृत्य प्रतियोगिता	१३६००	वडा कार्यालय
५	सम्पर्क व्यक्ति र बालमैत्री सहजकर्ता नेमप्लेट	१४००	वडा कार्यालय
६	आचार सहिंता	३००००	वडा कार्यालय
७	आचार सहिंता	१६००	वडा कार्यालय
८	बाल समूह सुचिकृत प्रमाणपत्र	९००	वडा कार्यालय
९	सचेतना र्‍याली	६००	वडा कार्यालय
१०	बालमैत्री हाजिरी जवाफ प्रतियोगिता	५०००	वडा कार्यालय
११	तातो आलु प्रतियोगिता	५०००	वडा कार्यालय
१२	म्युजिकल चेयर	५०००	वडा कार्यालय
१३	स्पेलिङ कन्टेस्ट प्रतियोगिता	१५०००	वडा कार्यालय
१४	पसलमा राखिने व्यवसायिक फ्लेक्स	४०५००	वडा कार्यालय
१५	खेलकुद सामाग्री	१४२०००	वडा कार्यालय
१६	सूचक मापन	६००००	वडा कार्यालय

१७	बाल संजाललाई यातायात खर्च	३१२००	वडा कार्यालय
१८	ब्यानर	९५००	वडा कार्यालय
१९	विविध खर्च	८९००	वडा कार्यालय
	जम्मा	४२७०००	

बालबालिका सम्बन्धी योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनको अवस्था

बालबालिकाको लागि स्थानीय आवधिक लगानी योजना

हेटौडा उपमहानगरपालिका ६ नं. वडाले बालबालिकाको लागि छुट्टै आ.ब. ०८०/०८१ देखी ०८४/०८५ का लागि स्थानीय आवधिक लगानी योजना बनाएको छ । प्रत्येक वर्ष वार्षिक कार्ययोजनामा बालबालिकाको लागि बजेट विनियोजन गरी काम गर्दै आएको छ ।बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा घोषणाका लागि कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन भई रहेको छ ।

योजनाको अनुगमन तथा मुल्यांकन

यस ६ नं. वडाले बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणाको लागि विनियोजित बजेटबाट कार्ययोजना कार्यान्वयन र यसको प्रभावकारिता हेर्ने गरी वडाका टोल विकास संस्थाहरु, विद्यालय, बालसमूह लगायतमा नियमित रुपमा अनुगमन हुने गरेको छ । विभिन्न समितिहरुद्धारा घरपरिवार र समुदायमा अनुगमन गर्ने गरिएको छ भने वडाका जनप्रतिनिधी सहित बालमैत्री स्थानीय शासन, बालअधिकार समितिका सदस्यहरुद्धारा समग्र टोल, विद्यालय, बालसमूहहरुको अनुगमन गर्ने गरिएको छ ।

साझेदार तथा सहयोगी संस्थाको भुमिका

यस ६ नं. वडालाई बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त घोषणाका लागि उपमहानगरपालिकाको कार्यालयले आर्थिक रुपमा सहयोग गर्नुका साथै समय समयमा अनुगमन गरी मार्गदर्शन गर्ने कार्य गरेको छ भने हेटौडा स्वास्थ्य चौकीले विशेष गरी बालबचाउका सूचकहरु प्राप्तीको लागि पूर्णरुपमा सहयोग गरेको छ । पूर्णखोप घोषणाको सुनिश्चितता लगायतको महत्वपूर्ण कार्यले वडालाई बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त घोषणा गर्नको लागि आधार तयार गर्ने कार्य गरेको छ । त्यस्तै यस वडामा रहेको ७ वटा विद्यालयले पूर्णरुपमा प्रतिवद्धत भई सूचकहरु निरन्तर पुरा गर्नका लागि कार्ययोजना बनाई प्रतिवद्धता व्यक्त गर्ने कार्य भएको छ।

स्थानीय स्तरका साझेदारहरु:

बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्धन गर्ने प्रक्रियामा देहायकका स्थानीयस्तरका साझेदार संस्थाहरु रहनेछन्:

जिल्ला समन्वय समिति

१. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यको लागि समन्वय तथा सम्पर्क डेस्कको व्यवस्था गर्ने।

२. विभिन्न सरोकारबालाको बीचमा सम्पर्क, समन्वय र साझेदारी विकास गरी बालमैत्री स्थानीय शासन सञ्चालनमा वडालाई सहयोग गर्ने।
३. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी संचालित कार्यक्रमहरु समन्वयात्मक र एकीकृत ढंगबाट सञ्चालन गर्न वडालाई सहयोग गर्ने।
४. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी स्थानीय तहमा संचालित कार्यक्रमहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न्ने गराउने।
५. बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा घोषणाको लागि स्थलगत अनुगमन गरी आवश्यक सुझाव दिने ।
६. बालमैत्री स्थानीय शासनको आवधिक समीक्षा गरी कार्यक्रम सञ्चालनमा देखा परेका समस्याहरु निराकरणमा वडालाई सहयोग गर्ने।

ख) नगरस्तरीय साझेदारहरुः

बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्धन गर्ने प्रक्रियामा देहायका नगरस्तरका साझेदार संस्थाहरु रहनेछन्ः

क. उपमहानगरपालिका

१. केन्द्र र प्रदेश तथा अन्य सरोकार निकायवाट प्राप्त मार्गदर्शन, नीति तथा कार्यक्रमहरु आ—आफ्नो क्षेत्रको सन्दर्भमा आवश्यकता अनुसार परिमार्जन गरी वा नगरी लागू गर्ने।
२. आफ्नो क्षेत्रमा बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी नीति तर्जुमा गर्ने।
३. बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्धनको लागि सम्पर्क व्यक्ति, बाल कल्याण अधिकारी तोक्ने।
४. बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्धनको लागि स्थानीयस्तरमा योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्ने।
५. बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्धनको लागि बजेट विनियोजन गर्ने।
६. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी दीर्घकालीन नीति बनाई वार्षिक एवं आवधिक योजनामा समावेश गर्ने।
७. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रमहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने।
८. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी संचालित कार्यक्रमहरु समन्वयात्मक र एकीकृत ढंगबाट सञ्चालन गर्ने गराउने।
९. बालसमूह तथा संजालहरुको विकासमा सहयोग पुर्याउने, बालमैत्री स्थानीय शासनको आवधिक प्रगति समीक्षा गर्ने।
१०. आ—आफ्नो क्षेत्रबाट हुने सेवा प्रवाहलाई बालमैत्री बनाउने ।
११. गर्भवती महिला एवं बालबालिकाको स्वास्थ्य सम्बन्धी सेबालाई बालमैत्री गराउने।
१२. बालबालिकाको आधारभूत स्वास्थ्य प्रवद्र्धनको लागि सञ्चालन गरिने योजना तथा कार्यक्रमलाई बालमैत्री बनाउने।
१३. बालबालिकाको शैक्षिक विकासका लागि सञ्चालन गरिने योजना तथा कार्यक्रमहरुलाई बालमैत्री बनाउने।
१४. विद्यालय जान नसक्ने र बीचैमा कक्षा छोड्ने बालबालिकालाई विद्यालय शिक्षा उपलव्ध गराउने योजना कार्यान्वयन गर्ने।
१५. बालबालिकाको शारीरिक विकासको लागि भौतिक साधनको व्यवस्था गर्ने।

१६. बालसमूह तथा संजालहरुलाई सुचिकृत गरी तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने।
१७. वडालाई बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त घोषणा दिगोपना गर्न आवश्यक सहयोग र समन्वय गर्ने ।

(ख) बालमैत्री स्थानीय शासन नगर समिति

१ बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी नगरस्तरको नीति, निर्देशिका, कार्यविधि तयार गर्ने र यस पद्धति प्रवर्धन गर्न नगरपालिका तथा वडालाई नीतिगत पृष्ठपोषण गर्ने,

२. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्धन गर्न नगरपालिकास्तरबाट समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने,

३. बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत अन्तर्राष्ट्रिय एवं राष्ट्रिय, सरकारी एवं गैर सरकारी संघसंस्था तथा तहबीच आवश्यक समन्वय गर्ने गराउने,

४. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने ।

(ग) नगर कार्यपालिकाका महाशाखा, शाखा, ईकाईः

१. महिला तथा बालबालिका सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रमलाई बालमैत्री बनाउने र यस्ता कार्यक्रमहरुमा बाल सहभागिता सुनिश्चित गर्न सहयोग गर्ने

२. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी सूचक प्राप्त हुनेगरी बालमैत्री योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्न क्रियाशिल रहने,

३. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी भएका क्रियाकलाप तथा प्रगति विवरणको सूचना अद्यावधिक र सम्प्रेषण गर्ने,

४. सेवा प्रवाह पद्धतिलाई बालमैत्री बनाउने ।

५. आ—आफ्नो विषयमा सञ्चालन हुने नीति तथा कार्यक्रमलाई बालमैत्री बनाउने र यस्ता कार्यक्रमहरुमा बाल सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,

६. आ—आफ्नो विषयमा बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी सूचक प्राप्त हुनेगरी बालमैत्री योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने र स्वीकृतिको लागि नगरपालिकामा पेश गर्ने ।

७. बालमैत्री स्थानीय शासनका सम्बन्धित सूचकहरुको अवस्था विश्लेषण, अनुगमन र प्रमाणिकरण गर्ने ।

(घ) बालसमूह\संजाल, महिला संजाल तथा गैर सरकारी संस्थाः

१. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न आफ्ना सदस्यहरुलाई परिचालन गर्ने,

२. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि स्थानीय तह र विषयगत शाखालाई सहयोग गर्ने,

३. बालबालिका सम्बन्धी कार्य गर्दा स्थानीयतहसंग समन्वय गरी एकद्वार पद्धतिबाट कार्य गर्ने गराउने,

४. आ—आफ्नो क्षेत्रबाट हुने विकास निर्माण एवं सेवा प्रवाहलाई बालमैत्री बनाउने ।

(ङ) वडा समिति

१.नगरपालिकावाट प्राप्त मार्गदर्शन, नीति तथा कार्यक्रमहरु आफ्नो कार्य क्षेत्रमा लागू गर्ने,

२. आफ्नो वडामा बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी नीति, योजना तर्जुमा र बजेट बिनियोजन गर्ने गरी नगरपालिकामा पेश गर्ने,

३. बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्धनको लागि आफ्नो वडामा सम्पर्क व्यक्ति तोक्ने, र वडा सदस्यहरुलाई कार्य जिम्मेवारी दिने

४. बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्धनको लागि वडास्तरमा योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्ने,

५. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी संचालित कार्यक्रमहरु समन्वयात्मक र एकीकृत ढंगबाट सञ्चालन गर्ने गराउने,

६. वडामा संचालित बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रमहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने,

७. बालसमूह तथा संजालहरुको विकासमा सहयोग पुर्याउने,

८. बालमैत्री स्थानीय शासनको आवधिक प्रगति समीक्षा गर्ने,

९. आफ्नो क्षेत्रबाट हुने सेवा प्रवाहलाई बालमैत्री बनाउने ।

१०. बालसमूह तथा संजालहरुलाई आफ्नो वडामा सुचिकृत गरी तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने ।

११. आफ्नो वडालाई बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा वनाउने ।

(च) बालमैत्री स्थानीय शासन वडा समिति

१. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी वडास्तरको नीति तथा योजना तयार गर्न र यस पद्धतिको प्रवर्धन गर्न वडा समितिलाई नीतिगत पृष्ठपोषण गर्ने,

२. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्धन गर्न वडास्तरबाट समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने,

३ बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी आवधिक, वार्षिक लगानी योजना तर्जुमा र बजेट विनियोजन गर्न वडा समिति र नगरपालिका संग समन्वय गर्ने,

४. बालबालिकाको क्षेत्रमा वडास्तरमा कार्यरत अन्तर्राष्ट्रिय एवं राष्ट्रिय, सरकारी एवं गैर सरकारी संघसंस्था तथा तहबीच आवश्यक समन्वय गर्ने गराउने,

५. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने ।

(छ) सामुदायिक संस्था, सेवा केन्द्र, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, गैसस तथा अन्य संघसंस्थाः

१. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गरी सेवा प्रवाहमा सहयोग पुर्याउने,

२. बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणालाई समुदायस्तरसम्म पुर्याउन प्रवर्धनात्मक कार्यहरु गर्ने,

३. बालसमूहहरुको विकास र प्रवद्र्धनमा सहयोग पुर्याउने,

४. कार्यक्रमको स्वःअनुगमन, आवधिक समीक्षा र मूल्याङ्कन गर्ने, छ. स्थानीयस्तरमा उपलव्ध साधन स्रोत बालबालिकाका क्षेत्रमा परिचालन गर्ने,

५. सरोकारवालासंग सम्पर्क एवं समन्वय गर्ने र साझेदारी निर्माण गर्ने,

६. स्वीकृत नीति निर्देशिका अनुसार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,

७. आ-आफ्नो क्षेत्रमा सञ्चालन हुने कार्यक्रमको स्वामित्व ग्रहण गर्ने,

८. आ-आफ्नो क्षेत्रबाट हुने विकास निर्माण एवम् सेवा प्रवाहलाई बालमैत्री बनाउने ।

बालबालिका सम्बन्धी भएका कार्यहरुको उपलब्धी:

दिगो विकास लक्ष्य र बालबालिका:

संयुक्त राष्ट्रसंघको पहलमा सन २०३० सम्म प्राप्त गर्ने गरी तयार गरिएको विश्वव्यापी लक्ष्यहरु नै दिगो विकासका लक्ष्यहरु हुन् । जसमा १७ वटा मूल लक्ष्य तथा १६९ परिमाणत्मक लक्ष्यहरु तोकिएका छन् । दिगो विकासका कूल १७ लक्ष्यहरु मध्ये १, २, ३, ४, ५, ६, ९, ११, १६ र १७ गरी १० वटा लक्ष्यहरु बालबालिका र महिला संग सम्बन्धित रहेका छन् । जसमध्ये लक्ष्य ४. सबैका लागि समावेशी र गुणस्तीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने रहेकोमा हेटौंडा उपमहानगरपालिका, वडा नं. २ ले विद्यालय उमेरका सबै बालबालिकाकाको विद्यालय भर्ना र निरन्तरता हुने गरी कार्य गरिरहेको छ । लक्ष्य ५. लैङ्गिक समानता हासिल गर्ने र किशोरीहरुको सशक्तीकरण गर्ने रहेकोमा शिक्षा, नेतृत्व विकास, संरक्षण लगायतको क्षेत्रमा बालबालिका र किशोरकिशोरी हरुलाई अर्थपुर्ण सहभागिता गराई समान रुपमा क्षमता विकासको लागि अवसर प्रदान गर्ने गरेको छ । लक्ष्य ६. सबैका लागि खानेपानी तथा सरसफाइको उपलब्धता गर्ने रहेकोमा नगरका सबै घरधुरीमा आधारभुत तहको खानेपानी सुविधा उपलब्ध छ । लक्ष्य ९. बलियो पूर्वाधार निर्माण गर्ने र दिगो औद्योगिकीकरणको प्रवद्र्धन गर्ने, लक्ष्य ११. नगरहरु र मानववस्तीहरुलाई समावेशी, सुरक्षित र दिगो बनाउने, लक्ष्य १६. समावेशी समाजको प्रवद्र्धन गर्ने र सबैलाई न्यायमा पहुँच प्रदान गर्ने, र लक्ष्य १७. कार्यान्वयन प्रक्रिया मजबुत बनाउने र साझेदारीलाई पुनर्जीवन दिने लक्ष्यहरु बालबालिकाको सर्वाङ्गिण विकासको लागि आवश्यक पर्ने सेवा सुविधा उपलब्ध गराउने, पूर्वाधार विकास गर्ने, निर्मित पूर्वाधार दिगो बनाउने र सरकारी, गैरसरकारी तथा निजी क्षेत्र र विकास साझेदारको संलग्नतामा लक्ष्य पूरा गर्ने विषय रहेका छन् । जसमध्ये सबै लक्ष्यहरु प्राप्तीका लागि नगरपालिकाले आवधिक र दिर्घकालीन योजना बनाई नगरलाई समृद्ध बनाउनका लागि विशेष अभियानका साथ कार्य गरिहेको छ।

राज्यको पुर्नसंरचना पश्चात आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, प्राथमिक स्वास्थ्य उपचार, पिउने पानीको आपूर्ति र सरसफाई, कृषि, आधारभूत पूर्वाधारहरु, सामाजिक सुरक्षा र विपद् व्यवस्थापनका विषयहरु स्थानीय तहको क्षेत्राधिकारका विषय बनेका छन् । जुन विषयहरु दिगो विकास लक्ष्यसंग प्रत्यक्ष सम्बन्धित रहेका छन् ।

हेटौंडा उपमहानगरपालिका वडा नं. ६ मा रहेका वडा बालसंजालको विवरण (गठन मिति :२०८०/०१/१९)

क स	नाम		बाल समूहको नाम	सम्पर्क न
१	अध्यक्ष	आरोही गौतम	प्रोत्साहन बाल समूह	
२	उपाध्यक्ष	सारा गिरि	भविष्यको तारा बाल समूह	
३	सचिब	सुरज श्रेष्ठ	गुप्तेश्वरी बाल समूह	
४	सहसचिब	ऋषिका दुलाल	त्रिवेणी बाल समूह	
५	कोषाध्यक्ष	प्रेसुमा राई	राईटोल बाल समूह	
६	सदस्य	सुवर्ण बतौंला		

७	सदस्य	सितिश्मा उप्रेती	मुनलाईट बाल समूह	

क्र.	टोल विकास संस्थाको नाम	बाल समूहको नाम	बालक	बालि	सम्पर्क नं.

८	सदस्य	प्रिन्स हुमागाईं	कृष्ण बाल समूह	
९	सदस्य	प्रसिम गौतम	बाल जागृती	
१०	सदस्य	अदिता बिस्ट		
११	सदस्य	सम्पदा सिग्देल		
१२	सदस्य	अंगत गौतम		
१३	सदस्य	दिया पौडेल		
१४	सदस्य	सन्दिप चौलागाईं		
१५	सदस्य	स्वरूप चौलागाईं		
१६	सदस्य	अस्विक भटराई		
१७	सदस्य	निरुसा राई		
१८	सदस्य	निकेन खनाल		
१९	सदस्य	सम्पदा श्रेष्ठ		
२०	सदस्य	सम्पदा सापकोटा		
२१	सदस्य	प्रशिक्षा चौलागाईं		
२२	सदस्य	सृश्टि खतिवडा		
२३	सदस्य	सुगम उपाध्याय		
२४	सदस्य	कन्चन चौलागाईं		
२५	सदस्य	कौशल पुडासैनी		

संरक्षक :बिष्णु बहादुर दाहाल ९८५५०६७९१३

संरक्षक :राज कुमार फुयाल ९८६१४६०९२०

सं.				का	
१.	रक्षादेवी टोल विकास संस्था	रक्षादेवी बाल समूह	१२	१३	९८४५२९८४३०
२.	दिव्यनगर+प्रभातकालीन+नवप्रभात टोल विकास संस्था	प्रगतिशिल बाल समूह	६	१९	
३.	राईटोल टोल विकास संस्था	राईटोल बाल समूह	१२	१३	९८४५७८११५६
४.	माथिल्लो गौरिटार+बीच गौरिटार+तल्लो गौरिटार टोल विकास संस्था	श्री कृष्ण बाल समूह	१९	६	९८४५२९७२७१
५.	गुप्तेश्वरी टोल विकास संस्था	गुप्तेश्वरी बाल समूह	१३	१२	९८४५१३०४६४
६.	सिर्जना टोल विकास संस्था	सिर्जना बाल समूह	१५	८	९८६१३४६२०४
७.	खडकुले+ कल्यान्टार+बरुते टोल विकास संस्था	आदर्श बाल समूह	१३	१२	९८६५०४८४६८
८.	दिव्यज्योति+शान्तिटोल टोल विकास संस्था	सगरमाथा बाल समूह	१२	१३	९८४५७७५०१७
९.	भुलभुले+बंशगोपाल+लाहुरेटोल टोल विकास संस्था	त्रिवेणी बाल समूह	१५	१०	९८४५१०५३४५
१०.	माथिल्लो हत्तिलेट+ तल्लो हत्तिलेट टोल विकास संस्था	हात्तिलेट बाल समूह	१७	८	९८४५१२५५११
११	पन्ध्रबिगाह+रामनगर+बिजयपथ टोल विकास संस्था	भबिस्यको तारा बाल समूह	१४	११	९८४५३००२६२

टोल स्तरीय बाल समूहको विवरण :

बिद्यालय स्तरीय बाल समूहको विवरण :

बाल समूह	बिद्यालयको नाम	बालक	बालिका
बाल्जागृति बाल समूह	बाल जागृति युवा वर्ष मा.वि	६	१५
प्रोत्साहन बाल समूह	सुनगाभा ईङ्गलिस बोर्डिङ स्कुल	१०	१०
मुनलाइट बाल समुह	मुनलाईट इन्टरनेशनल बोर्डिङ स्कुल	१२	८

बंशगोपाल बाल समूह	बंश गोपाल मा.वि.	९	१६
कृष्ण बाल समूह	कृष्ण प्राथमिक विद्यालय	६	४
प्रज्वल बाल समुह	प्रज्वल शिक्षा सदन	१६	९
शान्ति बहिरा बाल समूह	शान्ति बहिरा तथा सुस्त श्रवण विद्यालय	१७	८
जम्मा		७६	७०

हेटौंडा उपमहानगरपालिका, वडा नं. ६ को वडा समिति

क्र.स.	नाम थर	पद
१	विष्णु बहादुर दाहाल	वडा अध्यक्ष
२	सरिता सापकोटा	वडा सदस्य
३	मुना विश्वकर्मा	वडा सदस्य
४	विजय पौडेल	वडा सदस्य
५	लेखराज ढकाल	वडा सदस्य
६	अमोद मैनाली	वडा सचिव

हेटौंडा उपमहानगरपालिका, वडा न ६ को बालमैत्री स्थानीय शासन वडा समिति

क स	नाम		पदसंस्था/	सम्पर्क न
१	अध्यक्ष	बिष्णु बहादुर दाहाल	६ नं वडा अध्यक्ष .	९८५५०६७९१३
२	सदस्य	सरिता सापकोटा	६ नंवडा सदस्य र सम्पर्क . व्यक्ति	९८४५१०५३११
३	सदस्य	मुना बिश्वकर्मा	६ नंवडा सदस्य .	९८१५२७५५३५
४	सदस्य	बिजय पौडेल	६ नंवडा सदस्य .	९८५५०८९८६६
५	सदस्य	लेखराज ढकाल	६ नंवडा सदस्य .	९८५५०४७१०५
६	सदस्य	टि एन ढुंगेल.	स्वास्थ्य चौकी प्रमुख	९८५५०७२५५८
७	सदस्य	बासुदेव खतिवडा	टोल विकास संस्था समन्वय समिति अध्यक्ष	९८४५०२८६६६
८	सदस्य	सोभा घिमिरे	महिला संजाल अध्यक्ष	९८४५३०३९४६
९	सदस्य	भरत सापकोटा	निजि बिधालय संचालक अध्यक्ष	९८५५०६८२९०
१०	सदस्य	कुमार तिमल्सिना	बिध्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष	९७४४२३७६५७
११	सदस्य	रमेश प्रसाद लामीछाने	बंशगोपाल मा .बि. प्रधानाध्यापक	९८४५०२९४४४

१२	सदस्य	कल्पना घिमिरे पराजुली	महिला स्वास्थ्य स्वयम् सेविका	९८४५२८७९९३
१३	सदस्य	प्रेसमा राई	वडा बाल संजाल बालिका	९८१५२७५६७५
१४	सदस्य	सन्दिप चौलागाईं	वडा बाल संजाल बालक	९८४५०९५५०५
१५	सदस्य सचिब	अमोद प्रसाद मैनाली	वडा सचिव	९८५५०२८३८४

वडा बालअधिकार समिति

क्र स	नाम		पदसंस्था/	सम्पर्क न
१	संयोजक	बिष्णु बहादुर दाहाल	६ नं वडा अध्यक्ष .	९८५५०६७९१३
२	सदस्य	सरिता सापकोटा	६ नंवडा सदस्य र सम्पर्क . व्यक्ति	९८४५१०५३११
३	सदस्य	टि एन ढुंगेल.	स्वास्थ्य चौकी प्रमुख	९८५५०७२५५८
४	सदस्य	गणेश कुमार श्रेष्ठ	प्रज्वल शिक्षा सदन इंगलिस स्कुल प्रधानाध्यापक	९८५५०३०३८४
५	सदस्य	राज कुमार फुयाल	टोल विकास संस्था समन्वय समिति सचिव	९८६१४६०९२०
६	सदस्य	बिष्णु प्रसाद दाहाल	स्थानीय प्रहरी प्रमुख	९८४१६६९५७९
७	सदस्य	भरत सापकोटा	बाल अधिकारको क्षेत्रमा कार्यानुभव व्यक्ति	९८५५०३०३८४
८	सदस्य	शोभा घिमिरे	वडा महिला जागरण अध्यक्ष	९८४५३०३९४६
९	सदस्य	रोजी सुबेदी	वडा बाल संजाल बालिका	९८५५०६९६५१
१०	सदस्य	सुरज श्रेष्ठ	वडा बाल संजाल बालक	९७४२५४३३६४
११	सदस्य सचिब	अमोद प्रसाद मैनाली	वडा सचिव	९८५५०२८३८४